

ZAHORÁN CSABA*

Trikolórok, farkasok és turulok földje

Magyar és román szimbolikus gyakorlatok Erdélyben 1989 után**

Bevezetés

A mikor 2013 első hónapjaiban az ún. székely zászló körüli, eredetileg helyi jelentőségű ellentét napok alatt államközi feszültséggé dagadt Magyarország és Románia között,¹ látványosan mutatkozott meg a szimbólumok fontossága a közéletben. A konfliktust az váltotta ki, hogy a székely-magyar regionális jelképnek tekintett napcsillagos-holdas, aransávos kék lobogót több székelyföldi önkormányzat is kitűzte a román mellé – egyfajta félhivatalos státust kölcsönözve így neki –, ám a központi kormányt képviselő prefektus felszólította a polgármestereket a zászlók eltávolítására. Az önkormányzatok tiltakoztak, a székely zászló védelmében a székelyföldi magyar lakosságot is mozgósítva. Példájukat számos magyarországi település is követte, mi több, a

---

* A szerző történész, 2010–2011-ben az MTA Történettudományi Intézetében, 2012–2016 között a Pozsonyi Magyar Intézetben dolgozott. E-mail: zahorancsaba@gmail.com

** Köszönettel tartozom Bodó Juliannának és Biró A. Zoltánnak a tanulmányhoz fűzött hasznos megjegyzésekért.

¹ Egy, a *Jurnalul Național* napilap által idézett felmérés szerint a megkérdezettek több mint fele úgy véli, hogy a székely zászló kitűzése befolyásolja a román–magyar kapcsolatokat, 74 százalékuk szerint pedig kihathat a két ország közötti viszonyra is. L. Sondaj IRES: 41% dintre români consideră că Ungaria este DUȘMANUL României. In: *Jurnalul Național*, 2013. március 14.

<http://jurnalul.ro/stiri/observator/sondaj-ires-ungaria-dusman-romania-639136.html> (Letöltés: 2016-03-06)

budapesti parlamentre is kikerült a székely jelkép, ezzel is jelezve a magyar kormány álláspontját. A nemzetközi média is felfigyelt az ügyre, de az végül nem ment túl a szimbolikus akciókon és harcias nyilatkozatokon. Igaz, belőlük hónapokon keresztül nem volt hiány.

Aki régebb óta figyeli a magyar–román együttélést Erdélyben, azt nem lephette meg sem maga az eset, sem a belőle kialakult konfliktus és annak hevessege. Noha konkrétan a székely zászló körüli vita még csak néhány éves múltra tekint vissza,² a két nemzet közötti viszonyt már több mint egy évszázada tarkítják kisebb-nagyobb szimbolikus konfrontációk. Ezek az ellentétek Erdélyben szinte egyidősek a modern nemzetállam kiépítésére tett – először magyar, majd román – törekvésekkel. Az ebben a régióban párhuzamosan zajló és egymással rivalizáló két nemzet- és államépítés napjainkban épp a szimbolikus szférában ölt testet a leglátványosabb módon. Ez még az idelátogató idegeneknek is feltűnhet, hiszen megnyilvánulásaival – zászlók, emlékművek, ünnepek és tüntetések alakjában – lépten-nyomon találkozhatnak.

Jelen írásban arra teszek kísérletet, hogy a magyar és román párhuzamos nemzetépítések értelmezési keretében áttekintsem az Erdélyben 1989 óta érvényesülő szimbolikus politizálást.³ A nemzetépítés fogalma alatt itt azokat a folyamatokat értem, amelyek kezdete a 18–19. századba nyúlik vissza, és a modern értelemben vett nemzetek létrejöttéhez vezettek, jelenleg pedig azokat a törekvéseket, amelyek e közösségek és struktúrák reprodukciójára és megerősítésére irányulnak. E megközelítésből tehát Erdélyben – a terület hovatartozásától tulajdonképpen függetlenül – ma is rendületlenül folyik a magyar és román nemzetépítés „projektje” (mint ahogy 1918–19 előtt is zajlott a román nemzetépítés az akkor Magyarországhoz tartozó területeken.). Ugyanakkor azt is fontos kihangsúlyozni, hogy mindkét nemzetépítés – a jelenben és a múltban egyaránt – komplex módon történt-történik, aminek az itt érintett magyar–román vonatkozások és a szimbólumhasználat síkja

---

² Lásd pl.: Munteanu, Daniela: Războiul drapelor în Har-Cov. In: *Jurnalul Național*, 2011. február 3. <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/razboiul-drapelelor-in-har-cov-567138.html> (Letöltés: 2016-03-06). Magának a zászlónak a tervét 2004-ben fogadta el a Székely Nemzeti Tanács.

³ Noha a szimbolikus politizálásnak más, például ideológiai gyökerű megnyilvánulásai is vannak, jelen írásban csak a nemzeti vonatkozásokkal foglalkozom.

csak egy-egy szegmensét alkotják. A történeti megközelítést választva egy konkrét időszakban (az 1990 és 2015 között eltelt bő huszonöt évben) nézek meg egy konkrét területet (a tágabb értelemben vett Erdélyt), kevésbé térve ki az elméleti összefüggésekre.

A szöveg első részében (*Erdély nemzetiesítése szimbólumokkal*) felsorolom a főbb szereplőket, érintve azok motivációját és a nemzeti szimbólumok mai szerepét, majd vázolom az 1989 végi fordulat előtti történelmi előzményeket. A következő részben (*Nemzeti kellékek és rítusok*) ismertetem az Erdélyben folytatott magyar és román szimbolikus politizálás különféle eszközeit és formáit, végül (*Szimbolikus találkozások – a dominancia békéje és a versengés konfliktusai*) pedig ezek találkozásait és ütközéseit tekintem át a jelzett időszakban, külön vizsgálva az interetnikus közeget és a székelyföldi magyar tömbterületet.⁴ Munkám során a korabeli közbeszédre (a nyomtatott és elektronikus médiában megjelent cikkekre, beszédekre, beszámolókra), a törvényalkotási folyamat forrásaira, valamint a hivatkozott szakirodalomra támaszkodtam. Bár módszertani szempontból a három forrástípus egyszerre történő használata problematikusnak tűnhet, de mivel a szimbolikus gyakorlatok egyidejűleg több szinten is érvényesülnek, úgy vélem, ez a módszer átfogóbb kép alkotását teszi lehetővé, mintha csak például a törvények és rendeletek szövegére szűkíteném le a vizsgálatot.

---

⁴ Az érintett témákon túl a magyar–román kapcsolatok számos egyéb kérdése bír még fontos szimbolikus funkcióval (is), például a magyar nyelv hivatalos és köztereken történő használata, a státustörvény és a könnyített honosítás bevezetése, az erdélyi magyar felsőoktatás, az autonómia és mások, ám ezek taglalása meghaladná jelen szöveg korlátait.

Erdély nemzetiesítése szimbólumokkal

A szimbolikus gyakorlatok és szereplők

Mint ismeretes, a szimbolikus politizálás a nemzetépítés (vagy identitás- és közösségépítés) és államépítés egyik meghatározó síkját képezi. Általában a nemzeti identitás különféle elemeinek, a nemzeti múlt dicső vagy tragikus eseményeinek és szereplőinek jelképeken és szimbolikus tevékenységeken keresztül történő megjelenítésében, felidézésében és terjesztésében nyilvánul meg, mindennek pedig számos módja van. Amikor egyszerre több közösség is osztozik ugyanazon a területen, a tér nemzetiesítése egyúttal a birtoklás igényét is kifejezi. A közösségek megjelölik azt a területet, amelyet „sajátjuknak” tekintenek, vagy amelyre igényt tartanak. Erdély két legnagyobb nemzete – a román és a magyar – többek közt épp így igyekszik a saját képére formálni a környezetét, „belakni”, otthonossá tenni a régiót, illetve biztosítani benne saját pozícióit vagy dominanciáját. A szimbolikus politizálás fontos részét képező szimbolikus térfoglalási eljárásokat tulajdonképpen az Erdély birtoklásáért („kié is ez a terület?”) folyó évszázados magyar–román versengés látványos megnyilvánulásainak is tekinthetjük.⁵ Bodó Julianna és Biró A. Zoltán Erdély magyar többségű régiója, a Székelyföld vonatkozásában a következő jeleit különböztetik meg a birtoklásnak: „nemzeti jelképek használata; a szimbolikus súlyú közéleti beszéd (hely, időpont, sorrend, hangnem, téma stb.); középületek birtoklása; templomépítés; új építkezések beindítása és azok megszentelése; középületek, iskolák, utcák, terek átnevezése; köztéri emlékművek állítása; etnikai elemek díszítőelemként való megjelenése nyilvános térben; szimbolikus súllyal felruházott közösségi rendezvények, tömeggyűlések; a hadsereg és a rendőrség elhelyezési, megjelenési módozatai; területek és helyek átépítése stb.”⁶

---

⁵ Erről bővebben lásd: Bodó Julianna – Biró A. Zoltán: *Szimbolikus térfoglalási eljárások...*, i. m., 2000. 12.

⁶ Uo. 14. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy idővel a szimbólumok jelentése is változhat, ahogy arra Feischmidt Margit is rámutat az aradi vértanúk emlékművéről szóló tanulmányában, l. Feischmidt Margit: *Lehorgonyzott mítoszok...*, i. m., 2006, 388–389.

A dominanciára való törekvés, valamint az a körülmény, hogy Erdélyben az egyes nemzeti közösségek keverten élnek (így a köztereken is kénytelenek osztozni), szinte törvényszerűvé teszi a rivalizálást és a konfrontációt. A magyarok és románok közötti sűrűlődségi területet azonban nemcsak a térbeli találkozások, hanem a két nemzeti múltszemlélet közötti különbségek is növelik. Köztudott, hogy a magyar és román történeti narratíva nagymértékben eltér egymástól, a korai időktől napjainkig számos kérdéskört (a történelmi elsőbbséget, a középkori Erdély etnikai és társadalmi viszonyait, a 18–20. századi nemzeti törekvéseket, Trianont, Erdély nagy-romániai integrációját, a második bécsi döntést, a II. világháború utáni fejleményeket stb.) meglehetősen másképp lát és láttat a két történettudomány, a nacionalista diskurzusokról nem is beszélve. A közoktatásból kikerülő magyarok és románok e két, nemzeti szempontból jócskán eltérő történeti alaptudásból⁷ kiindulva másképp dekódolják az egyes jelképeket is – míg sajátjaik az otthonosságérzetüket növelik, „a másikat” idegenként, sőt gyakran kifejezetten ellenségesként értelmezik. Ez a viszonyulás, illetve a belőle következő érzelmi reakciók bizonyos fokig magyarázatot adnak a szimbólumok mozgósító erejére is.

Rogers Brubaker⁸ (valamint Bárdi Nándor, Egry Gábor és Kántor Zoltán)⁹ viszonyrendszerének modelljeit kissé módosítva, az Erdélyben megnyilvánuló magyar és román szimbolikus politizálásban öt meghatározó szereplőt (vagyis öt mezőt és azok aktorait) különböztethetünk meg: *Bukarest* a román nemzetiesítő állami struktúrákat, pártokat, érdekcsoportokat és személyeket, illetve azok versengését takarja; *Budapest* a magyar kisebbség anyaországát és azon belül a magyarországi kormányokat, pártokat stb. és a közöttük lévő viszonyokat; a *romániai magyar elitek* a romániai magyar nemzeti kisebbség „világát”, a *helyi román elitcsoportok* pedig a helyi románságot képviselik, míg a különféle *nyugati tényezők* (Európa Tanács, EK, majd EU, USA, NATO,

⁷ Ezzel kapcsolatban lásd: Veres Valér: *Nemzeti identitás Erdélyben...*, i. m., 2005. 21–39. és 140–147.

⁸ Brubaker, Rogers: *Nacionalizmus új keretek között...*, i. m., 2006. 61–81.

⁹ Bárdi Nándor: *Otthon és haza...*, i. m., 2013. 30–34., Kántor Zoltán: *Kisebbségi nemzetépítés...*, i. m., 2000. 227.; uő: *A nemzet intézményesülése...*, i. m., 2014. 49., Egry Gábor: *Emicitás, identitás, politika...*, i. m., 2015. 28–30.

ENSZ) azokat az elvárásokat testesítik meg, amelyeknek a két ország meg kívánt-kíván felelni.

Nagyon leegyszerűsítve: az államszocialista rendszerek bukását követően az aktorok túlnyomó többsége – az „interetnikus nyugalmat” és államközi stabilitást elváró és azt szorgalmazó nyugati tényezőkön kívül – szinte reflexszerűen nyúlt a nemzeti eszméhez, rivalizálásuk pedig a közélet fokozódó nemzetiesedéséhez vezetett. Az egyes aktorok szimbolikus politikáját az aktuális (párt)politikai erőviszonyok és érdekek határozzák meg, ami a magyar és román mezőkre egyaránt érvényes.¹⁰ Lényegi különbséget talán csak a magyarországi mezőn belül, a balközép (szocialista-liberális) kormányok inkább passzív, pragmatikus hozzáállása és a jobbközép (nemzeti-konzervatív-keresztény) kormányok látványos, „nemzetegyesítő” szimbolikus aktivitása között lehet felfedezni.¹¹ Sajátos szerepben vannak a lokális (romániai magyar és román) élitek, amelyek működhetnek a központi eliteszoportok (Bukarest és Budapest/erdélyi magyar élitek) klienseiként, egyszerű végrehajtóiként vagy viszonylag önálló, sőt öntörvényű szereplőkként is, akik elsősorban saját érdekeiket követik. Mind a négy említett szereplőben közös, hogy a szimbolikus politizálás eszközeivel gyakran élnek legitimációs megfontolásokból, és arra is fel tudják használni őket, hogy segítségükkel elhatárolódjanak „a másiktól” vagy a saját közösségükön belüli konkurenciától. Miközben a jelképekkel kapcsolatos konfliktusok *tényleges* feszültségekről is árulkodhatnak, a szimbolikus politizálás – látványosságának köszönhetően – hagyományosan alkalmas a figyelemelterelésre is. Az általa gerjesztett ellentétekből ugyanis remek álproblémák kreálhatók,¹² amelyeknek fő feladata más ügyek elfedése vagy kudarcok leplezése lehet. A nyugati tényezők – az

¹⁰ A romániai belpolitikai viszonyokról lásd pl.: Gallagher, Tom: *Furtul unei națiuni...*, i. m. 2004.; az RMDSZ első kormányzati szerepvállalásáról lásd pl.: Kántor Zoltán – Bárdi Nándor: *Az RMDSZ a romániai kormányban...*, i. m., 2000, 150–187.

¹¹ Erről az eddig legkomplexebb elemzést lásd: Bárdi Nándor: *Tény és való...*, i. m. 2004. Lásd még Feischmidt Margit: *A magyar nacionalizmus...*, i. m., 2005. 21. és György Péter: *Állatkert Kolozsváron – képzelt Erdély...*, i. m., 2013. 384–385.

¹² Ezzel kapcsolatban l. Biró A. Zoltán: „Csodálatos” és „intoleráns” vidék..., i. m., 1998, 167–178.

alapszerződéseken és integrációs feltételeken keresztül érvényesülő – feszültségoldó és közvetítő szerepe ugyan Magyarország és Románia uniós csatlakozásával jelentősen mérséklődött, ám az elvárások nyomokban még ma is érvényesülnek. Románia ugyanis igyekszik ügyelni az „interetnikus kapcsolatok román modelljének” imidzsére, még akkor is, ha közben folytatja saját nemzetállamépítését, Magyarország pedig arra, hogy „nemzetegyesítése” nem irredentizmust, hanem legitim kisebbségvédelmet takar.

Az, hogy a szimbolikus politizálást alkalmazók hogyan tudják viszonylag sikeresen mozgósítani a román és magyar népesség nem jelentéktelen részét, szintén komplex okokra vezethető vissza. Mindkét közösség számára a legfontosabbak közé tartozik – más-más hangsúlyokkal – az otthonosság igénye és a (nemzeti) identitás védelme, valamint a dominancia megőrzésére vagy megszerzésére való törekvés. Míg az első két tényező a kollektív identitás kérdésével kapcsolatos és természetes emberi szükségletnek tekinthető, a harmadik már hatalmi kérdés. E törekvések szorosan összefüggnek egymással: a magyarok számára az erdélyi „magyar világ” maradványainak megtartását, illetve amennyire csak lehet, visszaállítását takarják (a Székelyföldön a magyar dominanciát), míg a románok számára az 1989-ig elért eredmények megóvása vagy továbbfejlesztése a tét. Vagyis mindkét közösség a maga javára szeretné módosítani a fordulat pillanatában meglévő status quót. Ez az igény különösen a magyarok esetében vált sürgetővé, hiszen a Ceaușescu-rendszer második fele már az erdélyi magyarság mint közösség eltűnését vetítette elő, így a nyolcvanas évekre kialakult helyzetet a magyarok szinte egyöntetűen igazságtalan, sérelmes és tarthatatlan állapotként fogták fel. Ezzel szemben a román lakosság épp ezt, az erőteljes román nemzetiesítés eredményeképpen létrejött környezetet szokta meg és ebben szocializálódott.¹³ A városi románok számára – különösen érvényes ez az első generációs, vidékről, számos esetben homogén román falvakból betelepedett városlakókra – ez a világ jelentette az otthonosságot, és állt összhangban a (nemzeti) műltszemlélettel, amely a közoktatás és a média révén a román társadalom történeti tudatát alakította. De

¹³ Ezzel kapcsolatban lásd pl.: Biró A. Zoltán – Gagy József: *Román–magyar interetnikus kapcsolatok Csíkszeredában...*, i. m., 1996. 15–44.

fontos szerepet játszik még a mozgósításban a konfliktusorientált és többnyire nemzeti-nacionalista diskurzust művelő média is.¹⁴

Erdély mint a modern nemzetállam-építések színtere

Az Erdélyben napjainkban is zajló szimbolikus politizálás a korábbi, durván másfél évszázados időszakban lejátszódott folyamatok közvetlen következményének és folytatásának tekinthető. A 19. század közepe óta kikristályosodott minták és gyakorlatok most is jól megfigyelhetők, és – különféle formákban és hullámozó intenzitással, de lényegében változatlanul – érvényesülnek ma is, átívelve a régiót érintő államfordulatokon, társadalmi és rendszerváltozásokon, egyúttal viszonylag pontosan le is képezve azokat.

Az első komolyabb szimbolikus konfliktusra Erdély három legnagyobb, nemzetté váló népcsoportja között 1848–1849-ben került sor. A Pál Judit tanulmányában¹⁵ leírt jelenségek (pl. a „színek háborúja”) néha meglepő hasonlóságot mutattak az 1989-es fordulat utániakkal. 1867 és 1918 vége között, vagyis a dualizmus idején a modern magyar nemzetállamépítés volt a meghatározó Erdélyben. A történelmi Magyarország e multietnikus, de román többségű tartományában az egyik legfontosabb cél a magyar államiság megerősítése és megjelenítése lett. Megkezdődött hát itt is a „tér és a társadalom nemzetiesítése” a már említett eszközök segítségével. A magyar nemzetépítés számos emlékművet hozott létre ebben az időszakban, a szimbolikus térfoglalás pedig különösen azokban a régiókban nyert fokozottabb jelentőséget, ahol az „államalkotó” magyar etnikum kisebbségben vagy csupán szóróványosan fordult elő. A legjobb példa erre a dicső magyar múltat és az aktuális dominanciát egyaránt kifejező millenniumi emlékmű, amely a német–román–magyar lakosságú Brassó fölé magasodott.¹⁶ Csakúgy,

¹⁴ Ezzel kapcsolatban lásd pl.: Előjöttek a társadalmi frusztrációk. Cseke Péter Tamás interjúja Horváth Istvánnal. In: *Erdélyi Riport*, 2013. április 6. 7–19.; Marius Cosmeanu: Antinosztalgia: magyarok a román nyilvánosságban. In: *Limes*, 2001, 5. szám, 75–95.; valamint Biró A. Zoltán: Biró A. Zoltán: „Csodálatos” és „intoleráns” vidék..., i. m., 1998.

¹⁵ Pál Judit: *Színek „háborúja”* ..., i. m., 2013.

¹⁶ L.: Varga-Kuna Bálint: *Celebration & Conflict* Biró A. Zoltán: „Csodálatos” és „intoleráns” vidék..., i. m., 2008.

mint a közéletben, a magyar fölény a szimbolikus politikában is érvényesült, háttérbe szorítva a riválisnak tekintett nemzetiségi törekvéseket. A román jelképek használatára és nemzeti jellegű megemlékezésekre így csak korlátozottan kerülhetett sor, még a román többségű vidékeken is. Például 1885-ben a magyar belügyminiszter betiltotta az erdélyi román 1848-at felidéző balázsfalvi ünnepséget, mint ahogy Simion Bărnuțiu erdélyi román forradalmár sem kaphatott szobrot.¹⁷ A magyar elitek mindeközben – az államhatalom mellett – történelmi hagyományaikra és előnyösebb társadalmi és gazdasági státusukra is támaszkodhattak, amivel ellensúlyozni tudták a románoknak kedvező etnikai arányokat.

1918–19, vagyis Erdély Romániához való csatolása óta a magyar nemzetépítés helyébe egy erőteljes román építkezés lépett. A tartomány új urai a szimbólumok terén is hamar hozzáláttak a berendezkedéshez. A tér birtokbavétele a román nemzeti jelképek kihelyezése, a közterek átnevezése és a román nemzeti identitás megjelenítése révén történt. Például a románok latin eredetűre utaló, Olaszországtól kapott capitoliumi farkas-szobrok felállítása, illetve a bizánci stílusú ortodox és görög katolikus templomok építése jelezte, hogy az új „államalkotó” nemzet igényt tart az „idegennek” számító városokra is, és azokat fokozatosan a saját képére szeretné formálni. Ez volt az oka számos magyar vonatkozású emlékmű eltávolításának is.¹⁸

A második bécsi döntést követő észak-erdélyi „kis magyar világ” (1940–1944) ismét a magyar szimbolikus dominanciát hozta el a román rovására,¹⁹ ám ez az időszak csak átmenetinek bizonyult. A II. világháború után a kommunista Romániában is megkezdődött egy teljesen újszerű társadalmi-politikai rendszer kiépítése. A társadalom egyre nagyobb mértékű ellenőrzése és „államosítása” a szimbolikus szférára is kiterjedt: a „burzsoá” és nemzeti jelképeket munkásmozgalmi és internacionalista szimbólumokra cserélték le. A romániai államszocializmus azonban hamarosan egyre nemzetibb jelleget öltött, hogy Nicolae Ceaușescu uralmának második felében a

¹⁷ Erről lásd: Bíró Sándor: *Kisebbségben és többségben...*, i. m., 2002. 244–245., illetve Ţurlea, Petre: *Monumente...*, i. m., 2004. 115.

¹⁸ Ehhez l. pl. a *Trianoni Szemle*, I. sz. (2011. január–március) térképmellékletét.

¹⁹ Ezzel kapcsolatban l.: Lăcătușu, Ioan – Lechințan, Vasile – Pătrunjel, Violeta: *România din Covasna și Harghita...*, i. m., 2003., illetve Ablonczy Balázs: *A visszatért Erdély 1940–1944...*, i. m., 2011. 147–149. és 170–171.

román nacionalizmus elérje újabb csúcspontját. Ekkor a munkásmozgalmi panteon és jelképek, illetve a felszabadító szovjet katonák mellé felzárkóztak a pártvezető személyi kultuszához is felhasználható nemzeti hősök²⁰ – a dák Decebaltól a „három román országot először egyesítő” Vitéz Mihályon (Mihai Viteazul) át a ’48-as Avram Iancuig. Az egykor magyar és német jellegű városi közterek nagyobb részén ebben az időszakban vált teljessé a román történeti narratíva uralma is, párhuzamosan a városok lakosságának és társadalmának gyökeres átalakulásával.²¹ Erdélyben az 1980-as évek végére már csak a magyar többségű Székelyföld és néhány, fogyatkozó számú zárvány tudta többé-kevésbé megőrizni magyar többségét és jellegét (miközben itt is fokozatosan zajlott a román szimbolikus térfoglalás).

Ahogy már említettem, az 1989 végén hatalomra került, régi-új román elitcsoportok számára a nemzeti kommunista diktatúra vége nem jelentett törést a román nemzetállam-építésben. Így Erdély szimbolikus újraértelmezésének és birtokbavételének folyamata a kilencvenes években nemcsak hogy folytatódott, hanem új lendületet is kapott. A minta a két világháború közötti nacionalista gyakorlat lett, de számos, a Ceaușescu-korszakban népszerű motívum is tovább élt. Ugyanakkor a diktatúra korlátainak eltűnével a kisebbségi közösségek igényei is szabadon artikulálódhattak, így szinte azonnal napirendre került a korábban erővel elnyomott magyar nemzeti identitás megjelenítése is. Ez a szimbolikus „reneszánsz” Erdély-szerte különféle kontextusokban ment végbe: ott, ahol egyértelmű volt a hierarchia – vagyis nem kérdőjeleződött meg a román szupremácia –, békésen zajlott, ám másutt konfliktusokhoz is vezetett. A magyar többségű Székelyföldön sok románt megdöbbenett a magyar jelképek felbukkanása, és ellenérzéssel fogadták a korábban háttérbe szorított „magyar világ” feltámadását.²² Az 1990. március 19–21-i, több halálos áldozattal is járó

²⁰ Ezzel kapcsolatban lásd pl. Boia, Lucian: *Történelem és mítosz a román köztudatban...*, i. m., 1999.

²¹ Ez egyrészt elrománosodást, másrészt az új városlakók tömeges megjelenését és a régi polgárság visszaszorulását jelentette.

²² Lásd pl. az ún. „Hargita–Kovácsna jelentést”: *Raportul Comisiei parlamentare de audiare a persoanelor care, după 22 decembrie au fost nevoite să-și părăsească locul de muncă și domiciliul din județele Harghita și Covasna*. București, 1991. (*Monitorul Oficial*, 1991/245.)

marosvásárhelyi zavargások kiváltó okai között a visszaemlékezők meg szokták említeni a szimbolikus tényezőket is: az újra szabadon megtartott magyar nemzeti ünnepet, a főtéri Avram Iancu-szobron megjelent gyalázkodó szöveget, valamint egy gyógyszerhárra kiírt magyar nyelvű feliratot.²³

Erdélyben, a kilencvenes évek agresszív, gyakran kormány szinten is jelentkező nacionalizmusa után egyfajta román–magyar *modus vivendi* alakult ki. Az I. világháború vége óta eltelt közel egy évszázad során Erdély a nemzeti szimbólumok vonatkozásában is integrálódott a román államba. A területén kialakult szimbólumrendszer napjainkra többé-kevésbé egységessé vált, általa pedig Erdély az ország többi régiójához hasonult. Ebben látványos szerepet vállalt az állam által bőkezűen támogatott Román Ortodox Egyház is templom- és kolostorépítő aktivitásával.²⁴ Az 1989 óta emelt ortodox építmények révén az erdélyi városok és a vidék egyaránt külsőleg is egyre „románabbá” vált,²⁵ amit a magyar élitek gyakran „hagymakupolás honfoglalásként” értékelnek.²⁶ De hasonló elutasítás fogadja román nacionalista részről a magyar egyházak egyes törekvéseit is, például a kisebbségi jogok melletti kiállást és különösen a kommunista diktatúra által államosított egyházi javak visszaszolgáltatásának követelését.

Igaz, Erdély még számos helyi jellegzetességet is megőrzött, ezek közé sorolhatjuk a kisebbségi szimbólumokat is, amelyek használatát a hatalom – a nemzetállami szemléletnek megfelelően korlátozottan, de lassan mégis növekvő mértékben – engedélyezte.

²³ Ezzel kapcsolatban lásd: Gallagher, Tom: *Romania...*, i. m., valamint László Márton – Novák Csaba Zoltán: *A szabadság terhe...*, i. m., 2012.

²⁴ Amit azóta is sok kritika ér, nemcsak kisebbségi részről, hanem az ortodox egyház kiemelt szerepét és támogatását nehezményezők részéről is. Ezzel kapcsolatban lásd pl. România după 1989: o biserică nouă la două zile. In: *Evenimentul Zilei*, 2009. október 28. <http://www.evz.ro/romania-dupa-1989-o-biserica-noua-la-doua-zile-video-873425.html> (Letöltés: 2016-03-06)

²⁵ Ezzel kapcsolatban lásd pl. Mi a magyarázata az ortodox terjeszkedésnek Székelyföldön? Interjú Nagy Mihály Zoltánnal, a Vallásügyi Államtitkárság magyar egyházakért felelős tanácsosával. In: *Transindex.ro*, 2009. szeptember 4. <http://itthon.transindex.ro/?cikk=10105> (Letöltés: 2016-03-06). L. még Zahorán Csaba: Az egyház visszatér..., i. m., 2012, 20–65.

²⁶ A *Hagymakupolás honfoglalás* címet viseli a magyar Duna TV dokumentumfilmje a székelyföldi „ortodox terjeszkedésről” (Csáky Zoltán és Marossy Géza dokumentumfilmje, 2001, Duna Televízió).

Bár jócskán vannak még súrlódási felületek, a magyar nemzeti ünnepek és megemlékezések megtartása mára elfogadott gyakorlattá vált, és még a magyar nyelvhasználat szimbolikus síkján is születtek olyan eredmények – például a helységnévtáblák kérdésében –, amelyekről korábban hallani sem akartak a román nacionalisták.²⁷

Nemzeti kellékek és rítusok

Farkasok és turulok, keresztek és kopjafák

Erdélyben kétségkívül összetettebb a nemzeti-állami szimbólumok kérdésköre, mint az etnikailag homogén régiókban. Itt ugyanis nem csupán a magyar és a román nemzeti jelképrendszer versengése zajlik, hanem a képet azok az ellentmondásos érzelmek is árnyalják, amelyekkel e szimbólumokhoz a lakosság viszonyul, magyarok és románok egyaránt.²⁸ A következőkben ezekre a vonatkozásokra térek ki.

A nemzeti identitást, az egy bizonyos közösséghez való tartozást és az iránta tanúsított lojalitást a zászlók és címerek, illetve azok használata fejezi ki a legközvetlenebb módon. Romániában a törvények világosan meghatározzák a román lobogó és más országok (nemzetek) zászlójának és címerének használatát.²⁹

Az 1990-es években bevezetett, viszonylag szigorú szabályozás idővel kis mértékben módosult: 2002-ben egy kormányhatározat engedélyezte, hogy „a nemzeti kisebbségek (...) saját rendezvényeiken használhatják saját jelképeiket”.³⁰ A regionális (helyi, megyei) zászlók tekintetében azonban továbbra is megmaradt némi bizonytalanság – vagy mozgástér –, azok használatát ugyanis nem tiltotta semmilyen törvény. Ennek köszönhetően a székely megyékben az utóbbi években elterjedhettek a székely-magyar identitást is kifejező helyi zászlók és címerek (székely zászlók,

²⁷ Lásd Horváth István: *Kisebbségi nyelvi jogok...*, i. m., 2009.

²⁸ Az erdélyi magyar és román nemzeti szimbólumokról lásd: Veres Valér: *Nemzeti...* i. m. 97–99., 111–114. és 120.

²⁹ Fábán Gyula: *A romániai magyar kisebbség...*, i. m., 2007. 281–282.

³⁰ Hotărâre 223/2002 privind modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 1. 157/2001 pentru aprobarea Normelor privind arborarea drapelului României, intonarea imnului național și folosirea sigiliilor cu stema României. In: *Monitorul Oficial*, 2002/179.

megyei és városi jelképek), ami számos szimbolikus konfliktushoz vezetett.

Az erdélyi közterek és tájak nemzetiesítésében, a nemzeti színek után, fontos feladat jut a különféle emlékműveknek is. A korábbi időszakok nemzetépítései figyelemre méltó alkotásokat hagytak ránk, de az ekképp létrejött „nemzeti kulisszák” 1989 után is tovább bővültek és gyarapodtak. Az egyes emlékművek mintegy megtestesítik a két nemzet történelmét, hordozhatnak általánosabb jellegű vagy egészen konkrét üzeneteket is. Az előbbieket közé lehet sorolni például a románok latin eredetét tudatosító, a capitoliumi anyafarkast és a kis Romulust és Remust ábrázoló emlékmű másolatait. Az első farkas-szobrot még 1906-ban ajándékozta Róma városa Bukarestnek, további példányokat pedig a két világháború között állítottak fel Románia új tartományaiban (a Magyarországtól elcsatolt területeken Kolozsvárt, Marosvásárhelyen, Temesváron és Szatmárnémetiben, de került egy a besszarábiai Chişinăuba is).³¹ A rendszerváltás utáni nemzetiesítésnek, valamint egy elhivatott nyugdíjas román fogorvos fáradozásának köszönhetően időnként még napjainkban is felavatnak egy-egy új farkas-szobrot. Ezek üzenete világos, az észak-erdélyi Naszódon 2005-ben felállított szobor talapzatán például ez a felirat olvasható latin és román nyelven: „*En itt, az örökkévalóság számára Daciában megszületett román nép latinságának szimbóluma vagyok. / Dacia és a Kárpátok / Itália és Róma, Hispánia és Gallia / Örökre egyesülve a romanitásban.*”³² A római szálat hangsúlyozzák – többek közt – Traianus római császár szobrai is (például a Déván 1999-ben emelt alkotás). A vélelmezett román etnogenezis másik összetevőjére, a dákokra utalnak a Decebalt vagy a farkasfejű sárkánykigyót ábrázoló emlékművek és jelképek; közülük kiemelkedik a sokáig emigrációban élő, majd az 1989-es fordulat után Romániában is egyre nagyobb szerepet vállaló Iosif Constantin Drăgan üzletember által építtetett monumentális Decebal-szobor az Al-Duna partján. A dák uralkodó több mint ötvenméteres képmását a sziklás

³¹ Sandu, Ani: Lupoanca la români. In: *Decât o Revistă*, 2010, 3. szám, 58.

<http://issuu.com/decatorevista/docs/dor3/58> (Letöltés: 2016-03-06)

³² Uo. 59. A fogorvos számos további román személyiség mellett a magyar Torma Károlynak is állított egy szobrot a szintén beszterce-naszódi Csicsókeresztúron (Cristeşti Ciceului).

hegyoldalból faragták ki vagy tíz év alatt, és most egyfajta román Rushmore-hegyként tornyosul a Duna fölé.

Mindezek sajátos ötvözetét pedig azok a szobrok és emléktáblák alkotják, amelyek egymás mellett ábrázolják az ókorban egymás ellen harcoló rómaiakat és dákokat vagy az őket képviselő Traianust és Decebalt, megtestesítve a dák–római szintézist (azaz a román etnogenezis vélelmezett alapját). Egyszerre nemzeti és vallási (ortodox) vonatkozásúak a köztereken és az utak mellett feltűnő ortodox keresztek (troiță-k).

Hasonló jellegűek az ősi magyar totemállatot ábrázoló turul-szobrok, továbbá a kopjafák. A székely identitást fejezik ki a rovásírásos feliratok és a székelykapuk is – még ha az utóbbiakra emlékeztető díszes kapukkal máshol, például a máramarosi románoknál is találkozhatunk.

Noha ezek az alkotások gyakran kötődnek valamilyen konkrét eseményhez is, a hangsúly inkább az általános jelentésükön van, azaz elsősorban a közösséget, a kollektív identitást jelképezik – akár olyan többletjelentéssel is kiegészítve, mint a nemzeti összetartozás. Ezt tanúsítja a székelyföldi Csíkszentkirályon, 2011-ben felállított turulszobor avatásán elhangzott egyik beszéd is: „A kitárt szárnyú turulmadár a nemzetet oltalmazó szimbólum, amely a Kárpát-medence bármely pontján megjelenve az egységes magyar nemzet hírnöke.”³³

A nemzeti hősoket, neves személyiségeket és jelentős eseményeket felidéző alkotásokat az különbözteti meg az előbbiektől, hogy esetükben egy konkrét üzenet kerül az általános elé. Az emlékművek spektruma talán ebben a csoportban a legszélesebb: egyaránt magában foglal középkori uralkodót és felkelőt, nemest és parasztvezért, a nemzeti mozgalmak vezetőit és politikusokat, a hazáért (Romániáért vagy Magyarorszáért) elesett katonákat jelképező szobrokat és rájuk utaló emléktáblákat, valamint jelentős események emlékét megőrkítő alkotásokat, de kiterjed az

---

³³ Létai Tibor: Turulszobrot avattak Csíkszentkirályon. In: *Székelyhon.ro*, 2011. augusztus 21. <http://www.szekelyhon.ro/aktualis/csikszek/turulszobrot-avattak-csikszentkiralyon> (Letöltés: 2016-03-06) Ez talán a rovásírásos feliratok esetében a legszembevetőbb, hiszen azt még a magyarok közül is csak kevesen tudják elolvasni – a *forma* itt kétségkívül fontosabb a *tartalomnál*, vagyis a felirat konkrét jelentésénél.

egyetemes kultúrához és fejlődéshez való „nemzeti” hozzájárulásokra is.

Mivel a magyar és román történelem nemzeti narratíváiban fontos szerep jut az egymás ellen vívott küzdelmeknek – és ennek megfelelően a két történeti panteonban és kronológiában viszonylag kevés a mindkét nemzetet érintő, de „pozitív” vagy „semleges” személy vagy esemény –, az emlékművek jó részének olvasata is kettős, gyakran teljesen ellentétes. Különösen érvényes ez a 19–20. századi személyeknek és történeseknek emléket állító művekre, amelyek viszonylag gyakran szolgáltattak okot (vagy inkább ürügyet) a nacionalista mozgósításra és ellenségkép-ápolásra.³⁴

A nem túl gyakori kivételek közé tartoznak az államszocializmus idején, az internacionalizmus és az osztályharc ideológiája alapján emelt emlékművek (pl. az 1514-es magyarországi parasztfelkelés vezetőjének, Dózsa Györgynek a szobra Temesváron vagy az 1848–49-es magyar és román forradalmárok, Petőfi Sándor és Nicolae Bălcescu szobrai Csíkszeredában), a háborús áldozatok emlékhelyeinek egy része, illetve a megbékélést hirdető alkotások – például az aradi Megbékélés Parkja. A művelődéstörténeti, tudományos vagy művészeti vonatkozású alkotások (például Bolyai, Eminescu) semlegesek, így „konfliktusmentesek” is.

Az emlékművek mellett a közterek és intézmények elnevezése is beletartozik a szimbolikus politizálás eszköztárába. A nemzeti panteonból merített tér-, utca- és intézménynevek (iskolák, művelődési házak, szervezetek stb. nevei) a gyakori használat által az egyén otthonosságérzetének részévé, mindennapivá teszik a „nemzet nagyjait”. Etnikailag vegyes közegben az egyes nemzetekhez köthető személyiségek előfordulása – és az arányok – tükrözik a rivalizálást és az erőviszonyokat is.

³⁴ Lásd pl. a sepsiszentgyörgyi Şaguna-szobor és az aradi Szabadság-szobor körüli ellentéteket. Kádár Gyula: Miért nem szeretjük Şagunát? In: *Háromszék*, 2010. május 18.

http://www.3szek.ro/load/cikk/29127/miert_nem_szeretjuk_%C5%9Eagunat (Letöltés: 2016-03-06) és Ţurlea, Petre: *Monumente...*, i. m. 34–43.

Állami és nemzeti ünnepek

A „nemzeti kulisszák és kellékek” létrehozása azonban önmagában még nem elegendő a tér nemzetiesítéséhez. Mindezeket ugyanis a különféle tevékenységek teszik élővé; a kialakítást követően – ahogy azt Bodó és Biró a térbirtoklási eljárások kapcsán megállapítják – szükség van a „fenntartásra, működtetésre és legitimáló értelmezésre” is.³⁵ Erre a nemzeti ünnepek és évfordulók nyújtanak ismétlődő alkalmakat.

Az erdélyi magyar és román értelmiségi elit – az előbbi főleg községe-szervező és identitásépítő feladatából, a másik többségi helyzetéből kifolyólag – meglehetősen hajlamos a befelé fordulásra, a párhuzamos létezés egyik legfeltűnőbb megnyilvánulásai pedig épp az egymástól elkülönülő közösségi rítusok. Az itt élő magyaroknak és románoknak – mint egykori vagy jelenlegi „államalkotó nemzeteknek” – egyaránt megvannak a legfontosabb nemzeti-állami ünnepeik, amelyeket kisebb jelentőségű vagy helyi vonatkozású megemlékezések egészítenek ki. Ám ezek az évfordulók gyakran a közös múlt párhuzamos, egymással ellentétes értelmezéseire épülnek. Mi több, még a két fő nemzeti ünnep is tartalmaz olyan elemeket, amelyek sérelemként vannak jelen a másik fél történeti tudatában – március 15-e a románok, december 1-e pedig a magyarok érzékenységet sértheti (főképp „megfelelő” nacionalista diskurzusba ágyazva).

A magyar ünnepek egy része „össznemzeti”, azaz érinti a Kárpát-medencében élő magyar közösségek mindegyikét, mintegy virtuálisan összekapcsolva az I. világháború után több államba került magyarokat, igaz, súlyuk és jelentőségük nem egyforma. A március 15-i nemzeti ünnep a legáltalánosabb, a többi – az augusztus 20-i Szent István-napot, október 6-át és október 23-át – nem minden romániai magyar közösségben tartják meg. 2010-ben a magyar kormányzat hagyományteremtő szándékkal vezette be a „Nemzeti Összetartozás Napját”, amely a történelmi Magyarország felbomlását szentesítő trianoni békeszerződésre utal, és a különböző országokban élő magyarság összetartozására helyezi a hangsúlyt, de ennek megtartása még Magyarországon sem számít bevetnek. A Székely Nemzeti Tanács által Marosvásárhelyen március 10-én, 2013 óta

---

³⁵ Bodó Julianna – Biró A. Zoltán: *Szimbolikus...*, i. m. 21.

megszervezett Székely Szabadság Napja helyi – székelyföldi „autonomista” – kezdeményezésnek számít, ám a hatóságok ellenséges viszonyulása miatt kérdés, hogy sikerül-e a jövőben is megtartani a gyűléseket. Arra is van példa, amikor egy régebbi ünnep jelentése módosul – ilyen a csíksomlyói pünkösdi búcsú.

Az eredetileg kizárólag egyházi-vallási esemény a rendszerváltás után nemzeti színezetet is kapott, és napjainkra az egész világon élő magyarok egyfajta össznemzeti találkozóává vált, minden évben több százezer résztvevővel.³⁶ A rendszeres ünnepeken és évfordulón kívül még számos egyszeri esemény nyerhet szimbolikus töltetet. Például egy emlékmű felavatása, vagy a II. világháborút követően emigrációban elhunyt – és Magyarországon is ellentmondásos megítélésű – székely író-politikus, Nyirő József groteszk fordulatokat sem nélkülöző újratemetése 2012-ben.

A román nemzeti ünnepek valamivel szerényebb hagyományokra tekintenek vissza Erdélyben, lévén, hogy intézményesülésük csak 1918 után kezdődhetett meg, és a későbbiekben sem ment zavartalanul, a rendszerváltások ugyanis általában Romániában is átminősítették az évfordulókat. A jelenlegi, december elsejei nemzeti ünnepet csak 1990-ben vezették be, a többi országos ünnepnapot, „a Román Nemzeti Himnusz Napját” vagy „a Nemzeti Lobogó Napját”, pedig még később.³⁷ A különféle ortodox egyházi ünnepek vizsont elterjedtek és népszerűek a románok között.

Ha összevetjük a két közösség ünnepeit, talán megkockáztatható az a kijelentés, hogy a román nemzeti ünnepek még nem tudtak olyan mértékben meggyökeresedni a teljes romániai (vagy akár csak a román) társadalomban, mint például a magyar megemlékezések a

³⁶ Ezzel kapcsolatban lásd: Vörös Gabriella: *A szakrális, a nemzeti közösség és az egzotikum élménye...*, i. m., 69–84., illetve Ilyés Zoltán: *A gyimesi „ezeréves határ” olvasatai...*, i. m., 35–49.

³⁷ A Nemzeti Lobogó Napjáról (június 26.) rendelkező törvényt 1998. május 20-án fogadta el a román parlament, a Román Nemzeti Himnusz Napjáról (július 29.) rendelkezőt pedig 1998. május 26-án. Az utóbbi időben két újabbal gyarapodott a román nemzeti ünnepek sora: 2014 végén Havasalföld és Moldova 1859-es egyesülésének évfordulójával (január 24.), 2015 áprilisában pedig az egykori királyi Románia ünnepnapjával, május 10-ével (amely többek közt az állami függetlenség 1877-es kikiáltásának napja).

magyar népességen belül.³⁸ Ez utóbbiak ugyanis részben a Trianon előtti, illetve 1940–1944 közötti magyar nemzet- és államépítés hagyományaiból táplálkoznak,³⁹ innen ered az erdélyi magyarok közötti presztízsük és beágyazottságuk is, annak ellenére, hogy Romániában nem számítanak hivatalos ünnepnapoknak. A magyar rendezvények másik része már a megváltozott körülmények – a kisebbségbe kerülés – közepette, mintegy a román nemzetállamépítés ellenében alakult ki, vagyis a határokon átnyúló magyar nemzetépítés részét képezik (például az említett Nemzeti Összetartozás Napja). Ezzel szemben a román évfordulókat jóval mérsékeltőbb érdeklődés övezi, ami alól csak december elseje képez kivételt. A „Nagy Egyesülés” napja az évek során ténylegesen Románia első számú nemzeti ünnepe lett, a hagyományossá vált katonai parádék és népünnepélyek pedig a sokszor nem éppen kedvező időjárás dacára is tömegeket mozgatnak meg szerte az országban.⁴⁰ Ám a trikolór és a himnusz napján tartott megemlékezések gyakran kimerülnek a hivatalosságok szónoklataiban és a katonai és karhatalmi egységek díszszemléjében, az ortodox egyház és különféle hazafias egyesületek tagjain kívül a lakosság részvétele meglehetősen ingadozó – ami a román nemzetépítés korlátairól árulkodik.

A kimondottan nemzetépítő-nemzetiesítő, „hivatalos” ünnepek mellett azonban számos, a helyi hagyományokból és a kisebb közösségek kollektív emlékezetéből merítő rendezvényt is találunk Erdélyben. A különféle helyi fesztiválok és városnapok elsődleges célja ugyan a szórakoztatás, az idegenforgalom fejlesztése, illetve a közösségépítés, ám interetnikus közegben ez kiegészülhet az identitásépítéssel is, etnikai színezetet kaphat. És mivel a nemzetiesítő ünnepek szervezői is felismerték, hogy a népzene és néptáncos programok mellett a fesztiváljelleg és a populáris kultúra „fogyaszthatóbbá” teszi, közelebb hozhatja a múltat az embe-

³⁸ Erről árulkodik az is, hogy időnként felmerül a nemzeti ünnep módosítása is, és nem csak magyar részről. Az ünnepekhez való viszonyulásról lásd még: Veres Valér: *Nemzeti...*, i. m. 99–100.

³⁹ Lásd Gerő András: *Képzelt történelem...*, i. m., 2004, 163–180.

⁴⁰ Alina Mungiu-Pippidi román szociológus december elseje kapcsán a román tömegek közömbösségéről és mesterséges ünnepi mozgósításáról ír, ami éles kontrasztban áll a magyarok spontán március 15-i ünneplésével. Mungiu-Pippidi, Alina: *Transilvania subiectivă...*, i. m., 1999. 215–216. L. még Veres Valér: *Nemzeti...*, i. m. 100.

rekhez, ezért a két rendezvénytípus gyakran összefonódik. Az egyik legismertebb magyar esemény az immár több mint két évtizedes múltta visszatekintő Szent György Napok a székelyföldi Sepsiszentgyörgyön, de az utóbbi években egyre több erdélyi városban szerveznek „magyar napokat” (így a 2010-ben először bemutatkozó Kolozsvári Magyar Napokat). Román részről is találni ilyen jellegű rendezvényeket: például az erdélyi román nemzeti megmozdulásokat felidéző „A hegyek hercege” nevű kulturális-hazafias fesztivált,⁴¹ illetve a Székelyföldön kisebbségben élő románok egyik rendszeres programját, az „Andrei Șaguna Napokat”.

Az ünnepek „működtetését”, a rendezvények lebonyolítását a magyar és román eliten, valamint a magyar kisebbségi és a román állami – kulturális, művelődési és oktatási – intézményhálózat biztosítja, adott esetben külső támogatással. A rendezvények általában a helyi és idelátogató (magyar vagy román) közéleti személyiségek és politikusok ünnepi beszédeiből, illetve koszorúzásból állnak, amit szavalás, valamint zenei, tánc- és egyéb művészeti produkciók egészítenek ki. A politikusok jelenléte az adott szimbolikus esemény presztízsről is árulkodik. A december elsejei gyulaféhevári ünnepségen gyakran vesznek részt Románia legmagasabb közbiztonsági méltóságai is, de vezető politikusok időnként ott vannak a kisebb jelentőségű ünnepeken is. Nincs ez másképp az erdélyi magyar megemlékezések esetében sem – a magyarországi politikusok jelenlétének funkciója egyrészt az, hogy „emeljék az esemény fényét”, másrészt pedig hogy tudatosítsák a határokon átívelő nemzeti összetartozást. A magyar ünnepeket rendszeresen színesítik a hagyományörző lovas huszárok, míg a román rendezvények elengedhetetlen része – a népviseletbe öltözött románok mellett – a katonaság és karhatalom egységeinek felvonulása. A funkció mindkét esetben ugyanaz: a székelyföldi kisvárosok és falvak utcáin végigporoszkáló, díszes egyenruhájú huszárok vagy a magyar zászlókat lobogtató menetek révén (például Kolozsvár központjában), csakúgy, mint a román díszszemlékkel és a hagyományos román körtánc, a hóra eltáncolásával az egyes közösségek mintegy szimbolikus – még ha csak rövid időre is –

---

⁴¹ Țara Iancului – iubirea mea. <http://www.taraiancului.ro/memori.html> (Letöltés: 2016-03-06)

birtokba veszik a teret, és tudatosítják jelenlétüket.⁴² A szokásos cselekedetek – nemzetiszínű kokárdák kitűzése, népviselet felöltése, zászlók lobogtatása, a nemzeti himnuszok és hazafias dalok (mint a magyar „székely himnusz” vagy a román „Noi suntem români”) éneklése – szintén az identitás- és közösségépítés részét képezik. A nemzeti identitás rendszeres, nyilvános megélése egyszerre irányul befelé és kifelé, vagyis egyszerre erősíti a csoport kohézióját és demonstrálja létezését „a másik” előtt.⁴³ A rendezvényeken elhangzó beszédek ugyanakkor a kollektív (nemzeti) törekvésekre emlékeztetik az ünneplőket, legyenek azok a többség vagy egy kisebbség számára megfogalmazott célok, vagyis az etnikai mobilizáció eszközeként működnek.

Szimbolikus találkozások⁴⁴ – a dominancia békéje és a versengés konfliktusai

Az Erdélyben többé-kevésbé mindenhol jelen lévő román és a szórványosabban, de egyes helyeken szintén sűrűn előforduló magyar jelképrendszer között számtalan az érintkezési felület. Ennek megfelelően a szimbolikus térhasználat gyakorlata is rendkívül változatos formákat öltött az utóbbi huszonöt évben. Egy kis túlzással azt is mondhatnánk, hogy ahány helyszín és időpont, annyi eset, de a számtalan egyedi példából mégis kirajzolódik a következő, többé-kevésbé általános érvényűnek tekinthető mintázat.

Erdély túlnyomó részén egyértelmű és megkérdőjelezhetetlen a román szimbolikus dominancia. Erről tanúskodnak a régió teljes területén található román nemzeti jelképek, a román történelmet és kultúrát felidéző utcanevek, emlékművek stb., illetve az ezek köré szerveződő rendezvények. A román szimbolikus jelenlét azonban nem egyenletes – helyenként hangsúlyosabb, „sűrűbb”, míg a magyar többségű vidékeken „elvékonyodik” vagy töredezetté válik, a kék-sárga-piros „hivatalos” felszín alól pedig rendre felsejlik a ma-

⁴² Az *Erdélyi Napló* hetilap egyik szerkesztőjének mondatai a 2012-es Kolozsvári Napok kapcsán jól érzékeltetik ezt: „...nyolc napig más a világ. Magyar.” In: *Erdélyi Napló*, 2012. augusztus 23. 1.

⁴³ Az ünnepek és az emlékezetpolitika kapcsán lásd: Feischmidt Margit – Brubaker, Rogers: *Az emlékezés politikája...*, i. m., 1999, különösen 75–76.

⁴⁴ A magyar–román együttélésről és „találkozásokról” a Székelyföldön lásd pl.: Biró A. Zoltán–Gagyí József: *Román–magyar...*, i. m.

gyar jelképvilág. Itt a magyar szimbólumokkal keverten, helyenként csak másodsorban vannak jelen a románok, bár teljesen sehol sem tűnnek el. A hivatalokon lengedező román zászlók és egyes utcanevek még a legkisebb székelyföldi településen is emlékeztetnek a tágabb nemzetállami kontextusra. A hatóságilag mindenhol biztosított román jelenléttel szemben a magyar nemzeti jelképek előfordulása jóval esetlegesebb. Használatukat az említett törvények szabályozzák, de – csakúgy, mint a kisebbségi anyanyelvhasználat esetében – elsősorban az egyes magyar közösségek konkrét helyzete határozza meg, vagyis a magyar lakosság helyi aránya, szervezettsége és ereje, és nem utolsósorban a románsággal való kapcsolata. Minderre ugyanakkor az aktuális pártpolitika, sőt esetenként az államközi (magyar–román) viszonyok is kihatnak. Ha viszont az érintett felek tiszteletben tartják az adott helyen kialakult status quót, a szimbolikus találkozás általában nem jár konfliktussal, mint ahogy a nemzeti szempontból „semlegesnek” számító esetekben sem.

A probléma azonban gyakran már magának a status quónak az értelmezésénél kezdődik, azaz hogy a románok és a magyarok milyen viszonyokból indulnak ki, és mit tekintenek elfogadhatónak. 1989 utolsó napjaiban egy hosszas, tulajdonképpen máig tartó, konfrontációkkal tarkított alkufolyamat vette kezdetét, amely során az erdélyi magyar elitek arra törekednek, hogy véget vessenek a románok nyomasztó és szinte általános szimbolikus dominanciájának, és szabadon érvényesülhessenek a magyar jelképek is. Ám ez a szándék keresztezi a román nacionalisták elképzeléseit, akik szerint a kisebbségek jelképei csak rendkívül korlátozottan, szigorú megkötésekkel fordulhatnak elő. „Túlzott” használatukban – kiváltképp, ha egyúttal egy szomszédos állam (értsd: Magyarország) nemzeti jelképei is – pedig illojális viselkedést, mi több, revizionizmust látnak. Mindez rendkívül könnyen vezethet összeütközésekhez.

Ahogy már többször is volt róla szó, a szimbolikus konfliktusok a részben önjáró, egymástól függetlenül is érvényesülő, de még gyakrabban egymásra reagáló és egymást gerjesztő magyar és román nemzetépítések rivalizálásából, e versengés dinamikájából következnek. Közvetlen forrásukat – az esetleg a háttérben meghúzódó egyéb érdekellentéteken túl – elsősorban a nemzetállami-nacionalista szemlélet egyik velejárójában, a kizárolagosságra való törekvésben kereshetjük. Vagyis jelen esetben a *totális* szimbolikus

dominancia megteremtésének szándékában, illetve „a másik” érzékenységének figyelmen kívül hagyásában. A feszültséget többnyire a történelem nacionalista és etnocentrikus értelmezése okozza, az, hogy a múlt egyes elemei – általában valóban ellentmondásos történelmi személyiségek, események vagy jelenségek – ellenérzést váltanak ki a másik közösségből, vagy egyenesen elfogadhatatlannak a számára,⁴⁵ ezek a vitatott elemek pedig folyamatos kihívást jelentenek a szimbolikus együttélésre.

Röviden ki kell térni a szélsőséges csoportosulások szimbolikus akcióira is. Nem új keletű jelenségről van szó: a különféle magyar és román radikális szervezetek, csoportok és pártok⁴⁶ az 1989-es fordulat óta mindig is előszeretettel éltek a nemzeti jelképek széles skálájával. Bár a deklarációk szintjén általában saját nemzeti értékeik és érdekeik védelmére szervezik a megmozdulásaikat, azok rendszerint mégis más közösségek ellen irányulnak, nem egyszer elvitatva azok létjogosultságát is. Gyakran demonstratív módon vesznek részt az egyes nemzeti ünnepeken és évfordulókon, látványos felvonulásaik pedig többnyire számíthatnak a média figyelmére is. Az autonómia melletti állásfoglalást irredenta és románellenes jelszavakkal vegyítő magyar radikálisok és az erdélyi városokban masírozó, magyarellenés retorikát használó román nacionalisták ténykedése több okból is problematikus. Egyrészt hozzájárulhat a két közösség közötti bizalmatlanság és feszültségek fokozásához, vagy legalább ahhoz, hogy a nyilvánosságban megerősítést nyerjen a magyar–román etnikai konfliktus reprezentációja, másrészt az ünnepek és egyes jelképek felhasználásával – mi több, kisajátításával – eltorzíthatják azok jelentését és üzenetét.⁴⁷

⁴⁵ Függetlenül attól, hogy ennek adott esetben van-e reális alapja, vagy csupán ellenségképre van szükség.

⁴⁶ A románok közül elsősorban a Vatra Românească nevű szervezetet, az egykori Román Nemzeti Egységpártot (PUNR) és a Nagy-Románia Pártot (PRM), újabban a Noua Dreaptă (Új Jobboldal) nevű szervezetet és Bogdan Diaconu Egyesült Románia Pártját (PRU), a magyarok közül pedig a Magyar Igazság és Élet Pártját (MIÉP), újabban a Jobbikot, a különféle magyar/székely gárdákat és a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalmat (HVIM) számítom ide.

⁴⁷ Lásd például a magyar Árpád-sávós vagy részben a székely zászló példáját, a magyar szélsőségesek részvételét a Székely Szabadság Napján 2014. március 10-én vagy a román Noua Dreaptă 2009. március 15-i kolozsvári felvonulását.

A konfliktusokra azért is érdemes alaposabban kitérni, mert Simon Harrison antropológus szerint „a szimbólumok politikai használatát [...] talán a konfliktushelyzetek vizsgálatakor érhető leginkább tetten. A hatalomért, a gazdagságért, a presztízsért, a legitimációért vagy más politikai erőforrásért folyó versengést mindig kísérik a fontos szimbólumokkal kapcsolatos konfliktusok, amelyek elsősorban a szimbólumok szempontjából oly fontos ellenőrzésért vagy manipulációért folyó küzdelmek.”⁴⁸

A fentebb már taglalt nemzeti kellékek és rítusok szinte mindegyik eleme körül kialakulhatnak – és ki is alakulnak – ellentétek. Ezeket a média előszeretettel jeleníti meg kiélezett formában, „háborúként”, szervesen integrálva a magyar–román szembenállás narratívájába. 1990 óta jó néhány ilyen konfliktussal találkozhattunk Erdély egész területén, amelyekről az újságcikkek „zászlóháborúként”, „utcanév-háborúként”, „táblaháborúként”, „szoborháborúként” számoltak be. A valóságban e konfliktusok sokszor inkább a diskurzusban zajló „virtuális” küzdelmek, igaz, nemritkán nagyon is reális tettekhez is vezetnek: rongálásokhoz, felvonulásokhoz vagy performanszokhoz. Mivel lefolyásukat és kimenetelüket – a már hivatkozott külső körülményeken (nemzetközi, pártpolitikai stb. kontextus) túl – főleg a helyi (erő)viszonyok határozzák meg, ezért a következőkben területi alapon tekintem át a kérdést, Erdélyt egy nagyobb, „román-”, és egy kisebb, „magyar dominanciájú” részre felosztva.

„A román Erdély”

Erdély nagyobb részén, ahol a magyarok kisebbségben vagy szórványban élnek, a köztereken meglehetősen ritkán fordulnak elő magyar szimbólumok. A magyar kultúrára és történelemre utaló emlékművek, netán utcanévek jelenléte – ahogy már említettem – szinte teljesen a többség jóindulatától, illetve a helyi- vagy nagypolitikai alkuktól függ. És ez még azokon a településeken is így van, amelyek pedig jelentős magyar múlttal és hagyományokkal is bírnak. Többnyire magyar intézmények (pl. magyar tanítási nyelvű iskolák) udvarán vagy templomok kertjében lelhetünk rá ilyenekre, ahol

⁴⁸ Harrison, Simon: *A szimbolikus konfliktus négy típusa...*, i. m., 2000, 193.

„nem túl szembetűnőek”.⁴⁹ Például Gyulafehérváron, az Erdélyi Fejedelemség és a nagy múltú római katolikus egyházmegye egykori székhelyén⁵⁰ alig jelenik meg a magyar történelem, miközben a város valóságos nemzeti zarándokhelyé, „spirituális fővárossá” vált a románság számára az utóbbi évtizedek során. Gyulafehérváron szinte minden a román történeti narratívát eleveníti fel: Vitéz Mihály (Mihai Viteazul) havasalföldi vajda, Horea, Cloșca és Crișan, a három parasztfelkelő, a Nagy Egyesülés, egy kis Habsburg-nosztalgiaival és a fejedelmi Erdéllyel fűszerezve.

De hasonló jelenséggel más városokban is lehet találkozni, ahol a rivális „román” terek kialakítása helyett (vagy azt követően) már a korábban „idegenként” számon tartott épített örökség birtokba vétele is zajlik, vagyis azok integrálása a román nemzeti térbe az érintettek (pl. a magyarok) mellőzésével.⁵¹ Ahol csekély a magyarok száma vagy erősek a román nacionalisták pozíciói – például hosszú éveken át Kolozsvárt – a szimbolikus térhasználat is aránytalan. Elég egy pillantást vetni a román többségű települések térképére: a köztérrelnevezések megoszlása és „szimbolikus üzenete” egyértelmű román hegemoniát tükröz, a román nemzeti panteon alakjai (beleértve a római Traianust és a dák Decebalt is) mellett a magyarok jóval kisebb arányban és kevésbé kiemelt helyeken jelennek meg.⁵²

Ez az aszimmetria ott a legszembetűnőbb, ahol jelentős magyar lakosság is él, mint például Nagyváradon vagy Szatmárnémetiben.⁵³ Ahol a két közösség aránya kiegyensúlyozottabb, már gyakoribbak a magyar jelképek, ám a magyar többségű településeket vagy zárványokat (például Torockót vagy Kalotaszeget) leszámítva ez is a helyi egyezségek és kompromisszumok függvénye. Erdélynek e nagyobb, román többségű részén a közterek 1989 után is folytatódó

⁴⁹ Vannak természetesen pozitív kivételek is: Temesvár egyik központi parkjában 2015 májusában avatták fel Károly Róbert középkori magyar király mellszobrát.

⁵⁰ A 2011-es népszámlálás alapján Gyulafehérváron a magyarok aránya alig haladja meg az 1,5%-ot.

⁵¹ Erre Kolozsvár központja kapcsán Székely István hívta fel a figyelmemet, amit ezúton is köszönök.

⁵² Ugyanez érvényes az egykori szász vidékekre is, amelyek örökségét mára különösebb problémák nélkül integrálta a román nemzetállam.

⁵³ Pl. a közel 40%-ban magyarok által lakott Szatmárnémetivel kapcsolatban lásd: Szilágyi Levente: Város, terek, szimbólumok. In: *Szatmár.ro*, 2005. szeptember 06. http://www.szatmar.ro/Varos_terek_szimbolumok/hirek/980 (Letöltés: 2016-03-06)

„románosítást” az egyes magyar közösségek nem igazán tudták ellensúlyozni. A nemzetiesítési folyamatot jól szemlélteti a már többször is említett capitoliumi farkas-szobrok gyarapodása. Szatmárnémetitől Brassóig, Temesvártól Maroshévízig szinte Erdély egész területén rájuk bukkanhatunk, ami egyaránt értelmezhető a román nemzeti eszme terjesztéseként és a román–magyar szimbolikus rivalizálás megnyilvánulásaként. Az 1990-es években a nacionalista Román Nemzeti Egységpárt (PUNR) vezetése állítólag utasította a polgármestereit – például Segesváron, Szászrégenben vagy Radnóton –, hogy a híres emlékmű másolatát saját városaikban is állítsák fel.⁵⁴ Hasonló román nemzetiesítési hullám figyelhető meg az utóbbi néhány évben is: mintegy a székely zászló térhódítására való reakcióként megszorodtak a nagyobb-nagyobb román trikolórok a Székelyföldre közeli vidékeken (Radnóton, Marosludason stb.), de távolabb is (a Beszterce-Naszód megyei Bethlen városában vagy Fogarasbetlen községben⁵⁵). Sőt, 2013 májusában Bukarest mellett felavatták a világ legnagyobb zászlaját, amely a Guinness Rekordok Könyvébe is bekerült. Mivel a magyar nemzeti jelképek és a magyar nyelv használatára irányuló törekvések a román többségű területeken viszonylag visszafogottak, és a románok sem érzik fenyegetve a dominanciájukat,⁵⁶ így szimbolikus konfrontációkra is kevesebb esetben kerül sor, és azok sem súlyosak.

Sajátos kivételt képezett több mint egy évtizeden át Kolozsvár, amelynek hírhedten sovíniszta román polgármestere, Gheorghe Funar⁵⁷ több fronton is folyamatos szimbolikus offenzívát folytatott a város nemzetiesítéséért.⁵⁸

Funar számos – igaz, szerencsére csak verbális – konfliktust provokált ki a magyarokkal szemben, akikben meglehetősen tola-

⁵⁴ Sandu, Ani: *Lupoarca*... i. m. 59. (A szerző Segesvár főépítészére hivatkozik).

⁵⁵ A Fogaras melletti község polgármestere állítólag egy, a Székelyfölddel kapcsolatos magyar külügyminisztériumi nyilatkozat hatására tűzött ki vagy harminc román tricolort a falu intézményeire és emlékműveire.

⁵⁶ Létezik-e román–magyar konfliktus. Interjú Horváth Istvánnal. In: *Korunk*, 1998, IX./10. <http://www.hhrf.org/korunk/9810/10k18.htm> (Letöltés: 2016-03-06)

⁵⁷ A nacionalista Román Nemzeti Egységpárt, majd a Nagy-Románia Párt vezető politikusa, Gheorghe Funar 1992–2004 között állt Kolozsvár élén,

⁵⁸ Feischmidt Margit: *Szimbolikus*... i. m., 49–50., továbbá Pásztor Gyöngyi – Péter László: Kolozsvár mint márka..., i. m., 2006, 46–47.

módon kívánta tudatosítani a román nemzetállamiságot. Többek közt azáltal, hogy lehetetlenné tette a hivatalos magyar nyelvhasználatot,⁵⁹ korlátozni próbálta a magyar ünnepek megtartását, továbbá elárasztotta Kolozsvár köztereit román vonatkozású emlékművekkel és nemzeti színekkel – a padoktól a szemeteskukákig –, de a város önkényesen elfogadtatott, kizárólag dák, római és román utalásokat tartalmazó új címerét még román részről is kifogásolták. Amellett, hogy kialakított egy hangsúlyosan román jellegű központot (az ortodox székesegyházzal, Avram Iancu 1995-ben felavatott szobrával és további emlékművekkel), folyamatosan törekedett a város hagyományos, magyar jellegét őrző főterének szimbolikus kisajátítására is (román táblát helyeztetett a Mátyás-szoborra, amelyet zászlórengeteggel vett körül, a tér közepén pedig római ásatásokat kezdeményezett). Ez az elhúzódó jelképháború ugyan 2004-ben, Funar bukásával véget ért, de kisebb-nagyobb feszültségek még a későbbiekben is előfordultak, jelezvén a kisebbségek iránti nyitottság korlátait Erdély központjában.⁶⁰ De egyfajta többségi egoizmus nyilvánult meg nemrég abban az indoklásban is, amellyel az illetékes bizottság érvelt Nagyvárád egyik hídjának Szent Lászlóról való elnevezése ellen. A prefektúra keretében működő testület szerint ugyanis „megzavarná a román egység szimbolikáját”, ha az Egyesülés teret a Ferdinánd térrel összekötő híd a középkori magyar király nevét viselné. Igaz, a városi tanács később elfogadta a „magyar” nevet, a többi nagyváradi híd román vonatkozású elnevezése mellett.

Az ilyen és a szórványban előforduló kisebb-nagyobb sérelmek és aránytalanságok ugyanakkor jó érvként szolgálhatnak a magyar diskurzusban a „nemzeti összefogás” szükségességére. Például egy székelyföldi kisvárosban történt koszorúzás alkalmával a magyar polgármester a szórványra utalva jelentette ki, hogy „Tőlünk 15–20

⁵⁹ Funar először elszabotálta a vonatkozó törvény alkalmazását, kivárva, hogy az új népszámlálási adatok 20 százalék alatti magyar arányt mutassanak ki. Sokatmondó volt a város bejáratánál felállított tábla üzenete is, amely hét nyelven üdvözölte a Kolozsvárra érkezőket, többek közt oroszul és kínaiul(!) is, magyarul azonban nem. A képet l. Brubaker, Rogers – Feischmidt, Margit – Fox, Jon – Grancea, Liana: *Nationalist Politics...*, i. m., 2006. 5. c. kép.

⁶⁰ A Mátyás-szobor körüli tábla-harc is folytatódott, újabban pedig aktivisták próbálják elérni a többnyelvűség érvényesítését a multikulturális Kolozsvár imidzsét terjesztő vezetésnél.

kilométerre (...) mindenért meg kell küzdenie a magyar lakosságnak, hiszen nem olyan toleránsak nemzeti szimbólumaink használatával vagy műemlékeink felújításával szemben, mint itt Keresztúron.”⁶¹ Hogy ez mennyire így van, bizonyítja egy esemény 2014 végén, amikor Déván lebontották és elszállították Barcsay Ákos 17. századi erdélyi fejedelem emlékoszlopát. Az oszlopot alig pár éve, 2011. november 12-én, a „magyar szórvány napján” avatták fel a dél-erdélyi városban, miután Hunyad megye akkori, magyar nemzetiségű prefektusa kezdeményezésére restaurálták. Ám hamarosan egy helyi lakos éhségstrájkba (!) kezdett ellene, és végül elérte, hogy a bíróság – az engedélyeztetése során elkövetett mulasztásokra hivatkozva – elrendelje az emlékmű eltávolítását. A volt prefektus szerint az oszlopot vissza kellene helyezni Déva főterére, de úgy fogalmazott, hogy ha „áttörhetetlen ellenállásba ütközünk a helyreállítást illetően, az emlékművet fel fogjuk ajánlani egy olyan erdélyi közösségnek, amely hajlandó azt »örökre fogadni«, megbecsülni és méltó helyen felállítani.”⁶² A szórványban lévő magyar emlékek védtelenségét mutatja az aradi Szabadság-szobor ismételt megrongálása is 2011-ben, majd 2015 februárjában. Az utóbbi esetet követően – amikor az emlékművet ismeretlenek román színekkel fújták le – az RMDSZ egyik képviselője a román parlamentben is tiltakozott, rámutatva, hogy az ilyen „akciók (...) kárt okozhatnak az államközi kapcsolatokban, és problémákat okozhatnak az országnak európai viszonylatban is.”⁶³

A találkozások mérlege viszont nem kizárólag negatív. Noha a média előszeretettel koncentrálnak inkább a konfliktusokra, a kilencvenes évek vége óta jó néhány pozitív esemény is történt. Amikor 1997-ben Victor Ciorbea román miniszterelnök köszöntötte a magyarokat március 15-e alkalmából, követendő (és általában

⁶¹ Simon Eszter: Óríznek a Petőfi-kultuszt. In: *Krónika*, 2013. augusztus 2–4., 8.

⁶² Gáspár-Barra Réka: Lebontották Barcsay Ákos dévai emlékoszlopát. In: *Nyugatijelen.com*, 2014. december 30.
http://www.nyugatijelen.com/jelenido/lebontottak_barcsay_ajos_devai_emlekoszlop.php (Letöltés: 2016-03-06)

⁶³ *Ședința Camerei Deputaților din 17 februarie 2015.*

<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7460&idm=1,013&idl=1>
(Letöltés: 2016-03-06)

követett) példát állított az ország közjogi méltóságai elé.⁶⁴ A kölcsönös tolerancia (a normalitás?) másik példajaként említhető az a 2011. március 15-i megemlékezés is, amelyre a közép-erdélyi Désen került sor. Itt egy román család házának udvarán álló emlékmű előtt közösen ünnepeltek magyarok és románok, felvonva a magyar, a román és az európai uniós zászlót is.⁶⁵ Az egyik legismertebb szimbolikus megbékélési kezdeményezés azonban kétségkívül az aradi Szabadság-szoborhoz köthető. A dualizmus idején létrehozott emlékmű az 1848–49-es magyar szabadságharc mártírjainak állított emléket, így nem csak az aradi, hanem az erdélyi, sőt az „összmagyarság” számára is fontos volt. A húszas években a román hatóságok által eltávolított szobor visszaállítására – elhúzódozó, a budapesti kormányzat aktív részvételével zajló tárgyalások után – 2004-ben kerülhetett sor, amikor is az újonnan kialakított Megbékélés Parkjában egy román emlékművel együtt adták át. Az esemény jelentőségét növeli, hogy bár 1848–49 kérdéskörének nacionalista értelmezése inkább elválasztja egymástól a románokat és a magyarokat, a két emlékmű egymás mellett történt felállítása a történelmi kiegyezés és – a park elnevezéséhez híven – a megbékélés lehetőségét villantja fel.⁶⁶ Ám azt, hogy mennyire viszonylagos mindennek az értelmezése, jól tükrözi, hogy az egyik romániai magyar hetilap „A második kiegyezés” címmel számolt be az újraavatásról,⁶⁷ miközben egy másik – magyar nemzeti radikális – szempontból a Megbékélés Parkja „nyilvánvaló szimbolikus vereség”. Mégpedig azért, mert „a [...] szobor magától értetődő felállítását a román fél csak úgy engedte meg, ha szemben áll a román elnyomás szimbóluma, a diadalív, mint az esz-közökben nem válogató román nemzetpolitikaa örök mementója...”⁶⁸ A szélsőséges román nacionalisták „természetesen” mindmáig elutasítják a Szabadság-szobor visszaállítását.

⁶⁴ Gallagher, Tom: *Furtul...*, i. m. 178. Az akkori – az RMDSZ-t is magában foglaló – kormánykoalíció egyes gesztusait ugyanakkor éles bírálatok érték a román nacionalisták részéről. L. Țurlea, Petre: *Români și unguri ...*, i. m., 2011. 698–700.

⁶⁵ Érdekes, hogy a tolerancia jegyében zajló szertartásra egy nappal Avram Iancu jelképes csikszeredai „felakasztása” után került sor.

⁶⁶ Erről bővebben l.: Feischmidt Margit: *Lehorgonyzott...*, i. m.

⁶⁷ In: *Erdélyi Riport*, 17. sz. 2004. április 29. 18–23.

⁶⁸ Borbély Zsolt Attila: *Az erdélyi magyar politikai érdekképviselet...*, i. m., 2015. 261.

„A kis magyar Erdélyek”

Miközben a kolozsvári román nacionalisták ténykedése egy olyan városban generált újabb és újabb konfliktusokat, ahol a magyar lakosság szimbolikus törekvései – a magyarok arányából kifolyólag – nem is jelenthettek reális fenyegetést a román dominanciára, a magyar jellegű régiókban, tömbterületeken valós tétje is van a két nemzet rivalizálásának. Az ún. „székely megyékben” (Hargita és Kovászna megyében, valamint Maros megye középső és keleti felében), valamint a magyar határ menti vidékeken (a partiumi Bihar és Szatmár megyék magyar többségű részein) és a „magyar zárványokban” (például a Szilágyságban vagy Kalotaszegen) valóban megakad a román szimbolikus nemzetépítés. Például 2014-ben, a magyar határhoz közeli, magyar többségű Nagyváradban a városvezetés leszavazta, hogy a román kezdeményezők által javasolt helyszíneken állítsanak fel egy-egy, román történelmi személyiségeket (pl. I. Ferdinánd királyt és Ion /Ionel/ I. C. Brătianu miniszterelnököt) ábrázoló szobrot. A polgármester szerint, mivel az I. világháború után a románok eltávolítottak több magyar szobrot is a kisvárosból, a magyar lakosság mindmáig érzékeny a kérdésre. A városi tanács által a legmegfelelőbbnek tartott helyszínt – a román katona szobra mellett – viszont a kezdeményezők tartják elfogadhatatlannak. A Brătianu-szobor kapcsán Răzvan Theodorescu történész (és volt kultuszminiszter) nyílt levelet intézett Kelemen Hunor RMDSZ-elnökhöz, amelyben kifejtette: az, hogy a Szövetség egyes képviselői visszautasítják, hogy megemlékezzenek Nagy-Románia egyik létrehozójáról, „súlyos támadás” részükről „az ellen az állam ellen, amelynek az állampolgárai”.⁶⁹ Bár Ferdinánd király mellszobrát végül 2015 májusában, a városi tanács által kijelölt helyen felállították, az avatáson a Nemzeti Liberális Párt helyi politikusai tiltakozásukat fejezték ki a szerintük méltatlan helyszín ellen.

A magyar–román szimbolikus egymásnak feszülés a leglátványosabban a Székelyföldre közeledve, majd annak határait átlépve bontakozik ki a megfigyelő előtt. Már a „határvidéken” egyre

⁶⁹ Incredibil! La Carei, UDMR-ul se opune amplasării unui bust cu Ionel I. C. Brătianu. In: *Jurnalul.ro*, 2014. augusztus 22.

<http://jurnalul.ro/stiri/observator/incredibil-la-carei-udmr-ul-se-opune-amplasarii-unui-bust-cu-i-c-bratianu-676067.html> (Letöltés: 2016-03-06)

sűrűbben találkozni valamelyik (vagy mindkét) közösség jelképeivel, egyre több a román (vagy székely) zászló, többnyelvű – adott esetben megrongált – helységnevtábla stb., mintegy jelezve a „front” közelségét.⁷⁰ A román többségű Közép-Erdély és a magyar többségű Székelyföld találkozási pontján fekvő Marosvásárhelyen pedig mindez koncentráltan jelen van. A város egyfajta etnikai átmeneti zónának tekinthető, amelyre gyakran használják a talán kissé militánsnak tűnő, mégis találó „frontváros” kifejezést.⁷¹ A 20. század derekáiig még vitathatatlanul magyar jellegű településen az etnikai arányok az ezredforduló után billentek át a románok javára, és 2000 óta ismételtelen a román jelölt nyeri a polgármesterválasztásokat is. Bár Marosvásárhely hagyományosan a Székelyföldhöz tartozik, és egészen a legújabb korig annak legnagyobb települése volt, a Ceaușescu-korszak románosító politikájának következtében fokozatosan „távolodik” a székely régiótól. Ugyanakkor a továbbra is meglévő magyar politikai és kulturális pozícióknak és az ebből következő folyamatos egyezkedéseknek és alkuknak köszönhetően jelenleg viszonylag kiegyensúlyozott a szimbolikus térhasználat Marosvásárhelyen, némi, a románság javára érvényesülő aszimmetriával.

Marosvásárhelytől keletre azonban mintha egyfajta „kis Magyarországra” érkezne az utazó. A Székelyföldön – a törvényi szabályozás keretein belül, bár azokat sokszor feszegetve – jóval szabadabban érvényesülhetnek a magyar nemzeti szimbólumok, mint Erdély nagy részén. Aki ide látogat, az főképp a magyar kultúrát és történelmet idéző emlékművekkel, magyar–román utcanevekkel, magyar és kétnyelvű feliratokkal, valamint a román zászlók mellett helyi – székely/magyar – regionális jelképekkel találkozhat. Sőt, mintha a másutt érvényesülő román dominanciát a Székelyföld „fokozott nemzetiesítésével”, magyarságának erőteljes hangsúlyozásával próbálnák ellensúlyozni a helyi magyar elitek. Amelyek egyszerre tekintenek a régióra és lakosaira háttérként,

⁷⁰ A találó hasonlatot Tánczos Vilmos szövegéből kölcsönöztem: *Kettős hatalmi szerkezet a Székelyföldön...*, 1998, 339–340.

⁷¹ Lásd pl.: Parászka Boróka: Jelentés a frontvárosból. In: *Erdélyi Riport*, 540. sz. 2014. szeptember 19. 9–11. vagy Kincses Előd: Marosvásárhely a Fekete március óta frontváros maradt. In: *Transindex.ro*, 2015. március 17. <http://itthon.transindex.ro/?hir=39153> (Letöltés: 2016-03-25)

„az ünnepi események lehetséges színhelyeként”⁷² és tömegbázisként. A Székelyföld viszonylagos biztonságában olyan emlékműveket is fel lehet állítani és olyan megemlékezéseket tartani, amelyeket román többségű helyen – közterületen – lehetetlen, vagy legalábbis problematikus lenne. Például a Romániában háborús bűnösként nyilvántartott, és ezért „tiltott” Wass Albertet idéző mellszobrot Székelyudvarhelyen⁷³ vagy a nemrég Csíksomortánban felavatott „Kárpátok Őrét” – egy eredetileg Kolozsvárt álló első világháborús katonaszobor mását.⁷⁴

A Székelyföldön élő vagy ide látogató románok időnként nehezményezik is a magyar szimbolikus túlsúlyt, és arra panaszkodnak, hogy „mintha nem is Romániában lenne az ember.”⁷⁵ Egyes helyi román szervezetek rendszeresen szóvá is teszik ezt, sérelmezve a román jelképek hiányát vagy negligálását: például, hogy Kovászna megye zászlaján semmi sem utal a helyi románságra, vagy hogy a polgármester „szabotálja” a román nemzetiségű vállszalag viselését.⁷⁶ Ez a szemlélet elsősorban a hagyományos nemzetállami eszme híveire jellemző, akik még a magyar többségű vidékeken is a román szimbolikus dominanciát várják el, és ha azt bármilyen módon csorbulni látják, akkor hevesen tiltakoznak, vagy a román jelenlét tüntető kinyilvánításával reagálnak.

Természetesen a Székelyföldön tapasztalható viszonylagos „szabadosságnak” is megvannak a korlátai. A számtalan példa közül csak néhányat említve: 1995-ben kisebb botrányt okozott, és vizsgálatot vont maga után, amikor egy székelyudvarhelyi

⁷² Bodó Julianna: *Ünnepi események...*, i. m., 188.

⁷³ A magyar wikipedia szerint Székelyudvarhelyen „furfangos módon játszották ki a tiltást”: az Emlékezés Parkjában 2004-ben felállított szobron ugyanis a „Vándor Székely” felirat áll, miközben az valójában az emigrációban elhunyt íróat ábrázolja.

⁷⁴ A szobornak egyébként Magyarországon is állnak másolatai: például Szilvásváradon.

⁷⁵ Cobianu-Băcanu, Maria: *S.O.S...*, i. m., 1998. 54–55. és 237–238.

⁷⁶ L. pl. egyes román civil szervezetek és politikai pártok Albert Álmos sepsiszentgyörgyi polgármesternek címzett 2000. április 13-i memorandumát: Memorandumul adresat de reprezentanții societății civile și filialele locale ale partidelor politice românești, primarului și Consiliului Local al municipiului Sf. Gheorghe, la mitingul de protest din 13 aprilie 2000. In: Lăcătușu, Ioan: *Tendințe de enclavizare a unui spațiu românesc...*, i. m., 2004. 215–219., továbbá uo. 23–26.

szoboravatáson feltűntek a magyar zászlók és elénekelték a magyar himnuszt; a 2000-es évek vége óta egy román civil fáradhatatlanul jelenti fel a székelyföldi önkormányzatokat a legkülönbébb szimbolikus ügyek (magyar vagy székely zászlók, magyar nyelvű feliratok stb.) miatt;⁷⁷ egy regionális román lap buzgón publikál minden olyan fényképet, amely valamilyen románellenesnek vélt vagy a román nemzetállami eszmét sértő – általában szimbolikus – jelenséget rögzít;⁷⁸ 2014-ben, Szovátán egy helyi képzőművész által a saját telkén felállított Wass Albert-mellszobrot foglalt le a rendőrség, azzal, hogy bár a szobor magánterületen található, de az utcára néz, és még sorolhatnánk az eseteket.

A többnyire helyi jelentőségű, elsősorban a helyi közbeszédet foglalkoztató témák időnként az országos vagy a nemzetközi média ingerküszöbét is eléri, adott esetben pedig komolyabb „ügyekké” vagy azok részévé válhatnak. Ilyen volt például a már említett, 1991-es „Hargita–Kovászna jelentés”, amelyben a „románellenes, nacionalista-irredenta” megmozdulások kontextusában említik meg a magyar jelképeket.⁷⁹ A jelentés szerzői így fogalmaztak az 1990. március 15-i magyar ünnepek kapcsán: „A márciusi nagy rendezvényeket az iskolák, egészségügyi egységek, parkok, kereskedelmi egységek ünnepi »feldíszítése« kísérte a magyar állam zászlóival, a piros-fehér-zöld színű kokárdák, szalagok és zászlócskák lépten-nyomon megtalálhatóak voltak. A különféle történelmi helyeken, egyes történelmi személyiségek szobrainál lezajlott gyűléseken [...] csak magyar nyelvű beszédek hangzottak el, a székely himnuszt énekelték, az RMDSZ, a MADISZ és más szervezetek részéről elhelyezett koszorúk szalagjai csak Magyarország zászlajának színeit viselték.”⁸⁰ 2001 végén pedig a romániai közbeszédet Ioan Rus belügyminiszter egy nyilatkozata kavarta fel, amelyben a politikus a magyar kártyát előszedve kijelentette – többek közt –, hogy a román állam elveszítette tekintélyét a Székelyföldön. A decemberi szenátusi vitában egy másik miniszter elismerte, hogy valóban vannak problémák „a

⁷⁷ A „patrióta blogger”, Dan Tănăsă a magyar közbeszédben „hivatásos feljelentőként” szerepel, blogját lásd: <http://www.dantanasa.ro/>

⁷⁸ Lásd a Condeiuul ardelean lapszámait, az interneten:

<http://www.condeiuilardelean.ro/>

⁷⁹ *Raportul comisiei parlamentare...* i. m. 15.

⁸⁰ Uo. 16.

román állam tekintélyének szimbolikus dimenziója vonatkozásában” (ami azonban a totalitárius múlt öröksége), de a tekintélyvesztés elsősorban erre, és nem a törvények betartására vonatkozik.⁸¹ Az ilyen jellegű konfliktusok gyakran abból következnek, hogy a Székelyföldön a helyi hatalmat a választott – így általában magyar többségű – önkormányzatok gyakorolják, amelyek nem egyszer kerülnek összetűzésbe a központi hatalommal. Tipikusnak mondható a Kovászna megyei román prefektusok elleni tiltakozás is 2012–14-ben. Miután a kormányzat helyi képviselőjeként eljáró aktuális prefektus többször is energikusan fellépett a székely-magyar jelképek ellen, a helyi magyar politikusok válaszképp egy nagyméretű, a Székelyföldet szimbolizáló „SIC – Terra Siculorum” feliratú táblát helyeztek el a sepsiszentgyörgyi prefektúra előtt.

Az ügybe sajátos színfoltként egy bukaresti fotómodell is bekapcsolódott, aki egy nagy román zászlóval és félmeztelenül, kék-sárga-pirosra festett mellekkel állt ki Sepsiszentgyörgy határában a román nemzetállamiság mellett (decemberben!).⁸² 2013 tavaszán pedig országszerte tiltakozásokat váltott ki a románokból az az iskolai incidens, amikor egy kovásznai román diáklányt arra utasított a tanára, hogy a magyar nemzeti ünnepen ne viselje román nemzetiszínű hajpántját. Időnként a Román Ortodox Egyház székelyföldi tevékenysége is ellentétekhez vezet, ám azok szerencsére itt is kimerülnek a jelképes összecsapásokban – a médiában megjelenő kritikákban,⁸³ illetve kisebb rongálásokban.⁸⁴

Az így „felkapott” témák közé tartozik a bevezetőben is említett „székely zászló-ügy”, amely évek óta borzolja a nemzeti kedélyeket, és jelenleg a székelyföldi régióban zajló szimbolikus rivalizálás egyik központi motívumát képezi.⁸⁵ A székely zászló fontosságát

⁸¹ *Stenograma ședinței Senatului din ziua de 17 decembrie 2001*. 15–16. és 24. <http://www.senat.ro/PAGINI/Stenograma/Stenograma2001/01.12.17.doc.pdf> (Letöltés: 2016-03-06)

⁸² Egy helyi magyar fotós szellemes válaszát lásd: Meghekkelték a székelyek a trikolóros keblű román modellt. In: *Új magyar szó online*, 2012. december 5. <http://maszol.ro/index.php/szajtato/5989-ujracsomagolt-zaszlos-meztelenkedes> (Letöltés: 2016-03-06)

⁸³ Lásd: Zahorán Csaba: *Az egyház...*, i. m.

⁸⁴ Pl. 2011-ben összefirkáltak egy, Marosfőn felállított ortodox keresztet.

⁸⁵ A téma antropológiai szempontból történő elemzését lásd: Patakfalvi-Czirják Ágnes: *Szimbolikus konfliktusok...*, i. m., 2015, 41–76.

növeli, hogy jelentése politikai funkcióval is gazdagodott: viszonylag rövid idő alatt a székelyföldi autonómiatörekvések szimbólumává vált, amit látványosan demonstrált a 2013 őszi, autonomista „Székelyek Nagy Menetelésén” lobogó zászlók tömkelege is. Ez ugyanakkor meghatározza az etnikai alapú autonómiát mereven elutasító román hatóságok és elitcsoportok hozzáállását is, amelyek nem tűrik a székely jelkép hivatalos vagy kiemelt helyen való elhelyezését. Az egymást gerjesztő magyar és román nemzetiesítésből szabályos „zászlóverseny” bontakozott ki, amely a már felidézett eseteken túl a Székelyföldön zajlik a legerőteljesebben. Ha csak a 2014-es év néhány fejleményét nézzük: tavasszal hatalmas, 15 méter hosszú és 7 méter széles székely zászlót vontak fel Zeteváralján, míg ugyanez év júniusában, a román zászló napján, Mircea Duşa védelmi miniszter avatott fel egy 24 m²-es román trikólórt a Hargita megye északi részén fekvő Gyergyótölgyesen. Augusztusban Ioan Selejan, Kovászna és Hargita ortodox érseke egy 150 méter hosszú, „a Prut két partján élő románok egységét jelképező” román zászlót szentelt fel a marosfői kolostor udvarán,⁸⁶ októberben a székelyudvarhelyi rendőrség udvarán helyeztek el egy méretes román zászlót, az október 23-i (magyar) megemlékezés alkalmából pedig egy szintén tekintélyes székely lobogót vontak fel a városközpontban.

Az év folyamán több bírósági ítélet is született a jelkép kapcsán: például Kézdivásárhelyen el kellett távolítani a székely zászlókat a polgármesteri hivatalról és a főtéri zászlórudakról, ám ezt követően egy magyar radikális nacionalista szervezet, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom aktivistái ötven zászlót tűztek ki magánházakra, pár hónap múlva pedig a budapesti kormány miniszterelnök-helyettese, Semjén Zsolt jelenlétében vontak fel székely zászlókat egy másik téren – a prefektusi tiltás ellenére. Sepsiszentgyörgyön is be kellett vonni a központi parkban

---

http://regio.tk.mta.hu/index.php/regio/article/view/50/pdf_31 (Letöltés: 2016-03-25)

⁸⁶ Un drapel de 150 metri a fost sfințit la hramul Mănăstirii românilor de pretutindeni de la Izvorul-Mureșului. In: *Condeiful ardelean*, 303. sz., 2014. augusztus 22–szeptember 4. <http://www.condeifulardelean.ro/articol/un-drapel-de-150-metri-fost-sfantit-la-hramul-manastirii-romanilor-de-pretutindeni-de-la> (Letöltés: 2016-03-06). A püspökség ezen túl zászlók százeit is osztogatja a székelyföldi ortodox hívők között.

elhelyezett zászlót, ősszel pedig – a megyei zászló után – a város lobogóját is törvénytelennek ítélte a brassói táblabíróság. 2014 és 2015 fordulóján szinte egymást érték a magyar és román zászlós megmozdulások Sepsiszentgyörgyön: december elsején románok, december 22-én magyar tiltakozók, január 24-én pedig újra román ünneplők vonultak fel zászlóikkal. A csíkszeredai központban felállított nagyméretű székely zászlót pedig kétszer is megrongálták 2014 végén. A rivalizálás átlépte a közterek határait is: a székely zászlók és nyomukban a román trikolórok számos magánházon vagy tömbklák ablakában jelentek meg, mintegy egymással feleselve, és hirdetve kitűzőik nemzeti érzelmeit.⁸⁷

Noha a székely zászló körüli ellentétek miatt az utóbbi években több törvényjavaslat is született a szimbólumokkal kapcsolatban – megengedőbbek és szigorúbbak egyaránt⁸⁸ –, 2015 májusában pedig új törvényt fogadtak el a helyi zászlók használatáról,⁸⁹ a kérdés még korántsem tekinthető véglegesen rendezettnek. A legfőbb kiváltó okot – a székely zászló használatának problémáját – ugyanis nem oldja meg, így a törvényt a Székely Nemzeti Tanács elnöke elfogadhatatlannak nevezte. Ezek a konfliktusok mindenesetre jól mutatják a helyzet fonákságát. A román nemzetvédők hajthatatlan harca a székely zászló ellen – noha az nem is kötődik a mai magyar államhoz, hanem kifejezetten helyi, regionális szimbólumként működik – egyrészt a román nemzetállami eszméhez való dogmatikus ragaszkodásról és a szimbolikus dominancia igényéről árulkodik, másrészt annak a következménye, hogy a székely zászló ma már elválaszthatatlan a székelyföldi autonómia gondolatától. Azt pedig a román elitek többsége reflexszerűen elutasítja, mivel „szeparatizmust” és (nagy)magyar revizionizmust lát (vagy akar láttatni) mögötte.

Ám nemcsak a nemzeti színek válhatnak ki változatos reakciókat, hanem a nemzeti dalok, elsősorban a himnuszok is, igaz, ennek a kérdésnek nincs területi vonatkozása. Például 2001 végén börtönnel fenyegették meg az RMDSZ több vezetőjét, mert egy

⁸⁷ Ez például Sepsiszentgyörgyön sétálva szembeütnő.

⁸⁸ Lásd pl.: Bíró Blanka: Zászlók: korbács és cukor. In: *Krónika*, 2014. november 27. 4.

⁸⁹ *Lege privind arborarea și folosirea de către unitățile administrativ-teritoriale a steagurilor proprii.* http://www.cdep.ro/pls/proiecte/docs/2014/pr470_14.pdf (Letöltés: 2016-03-06)

ülésükön – tiltakozásképpen egy korlátozó kormányrendelet ellen – elénekelték a magyar himnuszt.⁹⁰ Tíz évvel később az keltett felzúdulást a román médiában, amikor egy csíkszeredai román–magyar jégkorongmeccs előtt a román válogatott – nagyrészt magyar nemzetiségű – tagjai hallgattak a román himnusz alatt, míg a magyart többen is együtt énekelték a magyarországi sportolókkal, sőt a nézőkkel közösen elénekelték a székely himnuszt is. 2014 végén, Sepsiszentgyörgyön a prefektus rótt ki pénzbüntetést egy szervezetre, mert egy általuk rendezett megemlékezésen elénekelték a magyar himnuszt. A döntés valóságos tiltakozássorozatát váltott ki a megyeszékhelyen, 2015 tavaszán pedig a bíróság érvénytelenítette a bírságot.

Komoly viták forrását jelentik az utcanevek, illetve azok bárminemű megváltoztatására irányuló kísérletek is. Míg Erdély többi részén a román többségű képviselőtestületektől függ, mennyire veszik figyelembe a magyar észrevételeket, a Székelyföldön rendre a magyar főlány érvényesül, ami gyakran váltja ki a román fél ellenállását. Jellemző példa az az évtizedes harc, amely az „1918. december 1.” utca elnevezése körül folyik Sepsiszentgyörgyön. Egy 1991-es parlamenti határozat értelmében ugyanis minden romániai megyeszékhelyen el kellett nevezni egy központi utcát a román nemzeti ünnepről, ám a későbbiekben a magyar városvezetés már többször is megpróbálta valamilyen módon kijátszani ezt a rendelkezést. Először 1998-ban tett rá kísérletet, a legutóbb pedig 2010-ben, amikor a vasútállomástól a városközpontig érő utcát három részre osztották fel – míg külső szakasza megtartotta az 1918. december 1. nevet, belső szakaszait egy román (Mihai Eminescu) és egy magyar (Petőfi Sándor) költőről nevezték el. Miután azonban helyi román szervezetek megtámadták a városi tanács határozatát, a bíróság érvénytelenítette az átnevezést. Az említetteken kívül még temérdek hasonló példát lehetne idézni a különféle szimbolikus, gyakran egészen mondvacsinált ügyekre – a közterek elnevezése, a magyar és román nyelvű feliratok sorrendje, a helységnévtáblák vagy akár a Székelyföld-táblák körül.

Az a körülmény, hogy március 15-e Székelyföldön zajlik a leglátványosabban, és itt mozgósítja a legtöbb résztvevőt is, időnként

---

⁹⁰ Az ügy később egy megengedőbb rendelet kibocsátásával zárult.

szintén feszültségeket okozhat a magyar–román interetnikus kapcsolatokban.

Noha a kilencvenes évek elejéhez képest a magyarok ünneplése – a román ellenérzések ellenére – fokozatosan megszokottá vált, egyes esetekben – különösen, amikor politikai törekvések is ráakódtak az évfordulóra – ismét a figyelem középpontjába került. Például aggodalmak előzték meg a megemlékezést 2006-ban, amikor Székelyudvarhelyen egyúttal magyar autonomista gyűlésre is sor került. Erre néhány nap múlva egy román nacionalista párt gyulafehérvári ellengyűlés megszervezésével válaszolt. 2011-ben, a magyar nemzeti ünnep előestéjén, egy székely nacionalista sajátos performansszal idézte fel 1848-at: Csíkszereda központjában „halálra ítélte”, majd „felakasztotta” a román forradalmárt, Avram Iancut jelképező bábut. A videokamerával megörökített és az internetre feltett provokatív gesztus komoly visszhangot váltott ki a magyar és román médiában egyaránt. 2009-ben még egy kisebb államközi „incidensre” is sor került Románia és Magyarország között, amikor a Székelyföldre látogató Sólyom László magyar köztársasági elnöktől visszavonták a leszállási engedélyt. A határon túli magyarokkal kiemelten foglalkozó magyar államfő végül autóval utazott a „magyar nemzeti zarándokhelyek” közé tartozó Nyerges-tetőn megtartott megemlékezésre.

Am a székely megyékben jóval érzékenyebb téma a román nemzeti ünnepek, különösen december elsejének a megünneplése. A magyarok kezdettől fogva tartózkodóan viszonyultak a számukra gyászos évfordulóhoz, ami többnyire az ünnepségtől való távolmaradásban nyilvánul meg. A december elsejei katonai felvonulásokon, koszorúzásokon és körtáncban így főleg a helyi, viszonylag kisszámú román közösségek, illetve román vidékekről érkező vendégek vesznek részt. Esetenként azonban a közömbösség nyílt elutasítássá változhat: a helyi magyar politikusok és magyar lakosok együttesen tiltakoztak, amikor 2001-ben a román hatóságok nagyszabású ünnepséget szerveztek Csíkszereda városába.⁹¹ A román politikai elit felháborodott a reakción, igaz, a kilátásba helyezett fekete kokárdákat végül nem tűzték ki a magyarok, és az

---

⁹¹ Felhívás Csíkszereda polgáraihoz. In: *Transindex.ro*, 2001. november 30. <http://itthon.transindex.ro/?cikk=476&nyomtat=1> (Letöltés: 2016-03-06)

ünnepség is rendben zajlott le.⁹² Viszont 2014. december elsején fekete zászlókat aggattak ki ismeretlenek Kézdivásárhelyen, ami miatt a prefektus vizsgálatot rendelt el. Az utóbbi években pedig a Noua Dreaptă (Új Jobboldal) nevű román nacionalista szervezet tart – meglehetősen provokatív – felvonulásokat december elsején a székelyföldi városokban, hangosan skandálva, hogy „Hargita, Kovászna – román föld!”.

Szintén nem túlságosan népszerűek a magyarok körében a Székelyföld 1944-es román „felszabadítását” idéző megemlékezések, amelyeken – csakúgy, mint a román állami jelképek ünnepein – a román lakosok mellett általában csak néhány magyar nemzetiségű tisztviselő vesz részt. A románok viszont például az 1940-es magyar bevonulás 70. évfordulójának felidézését nehezményezték 2010-ben, amelyen részt vettek magyarországi nacionalisták is.

Feltételezhetően mindazok a kisebbségi kihívások és szimbolikus konfliktusok, amelyek közül fentebb szemezgettem, is szerepet játszottak abban, hogy az utóbbi években több olyan törvényjavaslat is született, amelyek célja a román nemzeti jelképek védelme és használatuk támogatása, mégpedig a nemzetállami szemléletnek megfelelően. Azok a kezdeményezések – akár törvényerőre emelkedtek, akár elutasították őket –, amelyek kötelezővé tennék a román himnusz rendszeres éneklését, szigorúbban szabályoznák a román lobogó és címer használatát, illetve betiltanák idegen, „már nem létező” államok vagy „a román állam által el nem ismert (...) entitások” jelképeit, egyértelműen tükrözik a román nemzetiesítő törekvéseket.⁹³ Ez pedig valószínűsíti a két nemzetépítés szimbolikus rivalizálásának folytatódását a jövőben is.

⁹² Lásd pl. *Reacții politice*. In: *Jurnalul Național*, 2001. december 2. 3. és Sergiu, Silviu: *Festivitățile au decurs fără provocări interetnice*. In: *Jurnalul Național*, 2001. december 3. 3.

⁹³ L. a 2011. végi törvényjavaslatot: *Lege pentru modificarea Legii nr. 75/1994 privind aprobarea drapelului României, intonarea imnului național și folosirea sigiliilor cu stema României de către autoritățile și instituțiile publice*. <http://www.cdep.ro/proiecte/2012/000/20/2/pl1102.pdf> (Letöltés: 2016-03-06). A román szenátus által 2014 májusában elfogadott törvényjavaslatot lásd: <http://www.senat.ro/Legis/PDF/2014/14L123FS.pdf> (Letöltés: 2016-03-06); a december 1-jei nemzeti ünnep megtartását szabályozó, 2014 szeptemberében elfogadott törvényt lásd: http://www.cdep.ro/pls/proiecte/docs/2014/pr208_14.pdf (Letöltés: 2016-03-06);

Felhasznált irodalom

- Ablonczy Balázs: *A visszatért Erdély 1940–1944*. Jaffa Kiadó, 2011.
- Bárdi Nándor: Javaslatok, modellek az erdélyi kérdés kezelésére (A magyar elképzelések 1918–1940). In: *Magyar Kisebbség*, 2004, 1–2. szám, 329–376.
- Bárdi Nándor: *Otthon és haza. Tanulmányok a romániai magyar kisebbség történetéről*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2013.
- Bárdi Nándor: *Tény és való. A budapesti kormányzatok és a határon túli magyarság kapcsolattörténete*. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 2004.
- Biró A. Zoltán: „Csodálatos” és „intoleráns” vidék. Jegyzetek a Harkov problémáról, In: uő.: *Stratégiák vagy kényszerpályák? Tanulmányok a romániai magyar társadalomról*, Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 1998, 167–178.
- Biró A. Zoltán – Gagy József: Román–magyar interetnikus kapcsolatok Csíkszeredában: az előzmények és a mai helyzet. In: Gagy József (szerk.): *Egy más mellett élés. A magyar–román, magyar–cigány kapcsolatokról*. KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 1996. 15–44.
- Biró Sándor: *Kisebbségben és többségben. Románok és magyarok 1867–1940*. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2002.
- Bodó Julianna (szerk.): *Miénk a tér? Szimbolikus térhasználat a székellyöldi régióban*. KAM–Regionális és Antropológiai Kutatások Központja. Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2000.
- Boia, Lucian: *Történelem és mítosz a román köztudatban*. Kolozsvár, Kriterion, 1999.
- Borbély Zsolt Attila: *Az erdélyi magyar politikai érdekképviselés negyed évszázada*. Kolozsvár, Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács, 2015.

---

ezzel kapcsolatban lásd: Kötelező Lett a December 1. út. In: *Krónika*, 2014. október 15. 1., 3.

- Brubaker, Rogers: *Nacionalizmus új keretek között*. Budapest, L'Harmattan – Atelier, 2006.
- Brubaker, Rogers – Feischmidt, Margit – Fox, Jon – Grancea, Liana: *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton and Oxford, Princeton University Press, 2006.
- Cobianu-Băcanu, Maria: *Drama maghiarizării românilor din Covasna și Harghita*. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2000.
- Cobianu-Băcanu, Maria: *S.O.S. – românii din Covasna și Harghita*. Târgu-Mureș, Editura Petru Maior, 1998.
- Cosmeanu, Marius: Antinosztalgia: magyarok a román nyilvánosságban. In: *Limes* 2001, 5. szám, 75–95.
- Cosmeanu, Marius: Önmagunkon és a rosszon túl (avagy az elsőként érkező és az utolsónak maradó joga). In: Szokoly Elek (szerk.): *Provincia 2001 – válogatás a folyóirat cikkeiből*. Marosvásárhely, Pro Europa Kiadó, 2003. 197–205.
- Csergo, Zsuzsa: *Talk of the Nation. Language and Conflict in Romania and Slovakia*. Ithaca, Cornell University Press, 2007.
- Fábián Gyula: A romániai magyar kisebbség politikai képviseletének jogi keretei. In: Szarka László – Vizi Balázs – Majtényi Balázs – Kántor Zoltán (szerk.): *Nemzetfogalmak és etnopolitikai modellek Kelet-Közép-Európában*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2007.
- Feischmidt Margit: A magyar nacionalizmus autenticitás-diskurzusainak szimbolikus térfoglalása Erdélyben. In: uő. (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók*. Budapest – Pécs, Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2005. 7–32.
- Feischmidt Margit: Szimbolikus konfliktusok és párhuzamos nemzetépítés. Az erdélyi nemzeti rítusokról és diskurzusokról a kolozsvári Mátyás szobor körüli 1992-es konfliktus példáján. In: A. Gergely András (szerk.): *A nemzet antropológiája. (Hofer Tamás köszöntése)*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2002. 112–125.

Feischmidt Margit: Lehorgonyzott mítoszok. Kőbe vésett sztereotípiák? A lokalizáció jelentősége az aradi vértanúk emlékműve és a millenniumi emlékoszlopok kapcsán. In: Bakó Boglárka – Papp Richárd – Szarka László (szerk.): *Mindennapi előítéletek. Társadalmi távolságok és etnikai sztereotípiák*. Balassi Kiadó, Budapest, 2006. 370–391.

Feischmidt Margit – Brubaker, Rogers: Az emlékezés politikája: az 1848-as forradalmak százötven éves évfordulója Magyarországon, Romániában és Szlovákiában. In: *Replika*, 1999, 37. szám, 67–88.

Gallagher, Tom: *Romania After Ceaușescu*. Edinburgh University Press, 1995.

Gallagher, Tom: *Furtul unei națiuni. România de la comunism încoace*. București, Humanitas, 2004.

Gerő András: *Képzelt történelem*. Budapest, Polgart Könyvkiadó Kft., 2004.

György Péter: *Állatkert Kolozsváron – képzelt Erdély*. Budapest, Magvető, 2013.

György V. Imola: A tér szimbolikus birtoklása Marosvásárhelyen. In: *Pro Minoritate*, 2011/ Tél, 40–53.

Hagymakupolás honfoglalás. Csáky Zoltán és Marossy Géza dokumentumfilmje, 2001, Duna Televízió

Harrison, Simon: A szimbolikus konfliktus négy típusa. In: Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zsolt (szerk.): *Szövegváltozatok a politikára. Nyelv szimbólum, retorika, diskurzus*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, Universitas, 2000. 193–211.

Horváth István: Kisebbségi nyelvi jogok és kisebbségi nyelvhasználat Romániában. In: *Magyar Tudomány*, 2009, 11. szám, 1304–1312

Ilyés Zoltán: A gyimesi „ezeréves határ” olvasatai. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók... i. m. 35–49*.

Kántor Zoltán: Románia a homogén nemzetfelfogástól az „európai nemzet” felé? In: Kiss J. László (szerk.): *Identitás és külpolitika*

Közép- és Kelet-Európában. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2003. 257–296.

Kántor Zoltán: *A nemzet intézményesülése a rendszerváltás utáni Magyarországon.* Budapest, Osiris Kiadó, 2014.

Kántor Zoltán – Pászkan Zsolt: Elenyészett a nacionalizmus Romániában? In: *Pro Minoritate*, 2009/Tavaszi, 58–69.

Kántor Zoltán – Bárdi Nándor: Az RMDSZ a romániai kormányban 1996–2000. In: *Regio*, 2000, 4. szám, 150–187.

László Márton – Novák Csaba Zoltán: *A szabadság terhe. Marosvásárhely, 1990. március 16–21.* Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2012.

Lăcătușu, Ioan: *Tendințe de enclavizare a unui spațiu românesc – Covasna-Harghita.* București, Editura România Pur și Simplu, 2004

Lăcătușu, Ioan – Lechințan, Vasile – Pătrunjel, Violeta: *Românii din Covasna și Harghita: istorie, biserică, școală, cultură.* Miercurea-Ciuc, Grai Românesc, 2003.

Marušiak, Juraj: Stredoeurópska vlna nacionalizmu. In: *Je to tak. Monde diplomatique*, 2011. április 1. <http://www.jetotak.sk/europa/stredoeuropska-vlna-nacionalizmu> (Letöltés: 2016-03-06)

Mungiu-Pippidi, Alina: *Transilvania subiectivă.* București, Humanitas, 1999.

Parászka Boróka: Fiaiunk kedvenc tortája. In: *Mozgó Világ*, 2014, 8. szám, 96–99.

Patakfalvi-Czirják Ágnes: Szimbolikus konfliktusok és performatív események a székely zászló kapcsán. In: *Regio*, 2015, 2 szám, 41–76. http://regio.tk.mta.hu/index.php/regio/article/view/50/pdf_31 (Letöltés: 2016-03-25)

Pál Judit: Színek „háborúja”. A zászló mint nemzeti jelkép Erdélyben 1848-ban és az erdélyi politikai elitek. In: *Századok*, 2013, 3. szám, 689–710.

Pásztor Gyöngyi – Péter László: Kolozsvár mint márka – útban a posztmodern város felé? In: *Erdélyi Társadalom*, 2006, 2. szám, 41–57.

Péter László: „Kié itt a tér?” A kolozsvári Főtér színeváltozásai egy diskurzuselemzés tükrében. In: *Pro Minoritate*, 2011/Tél, 17–39.

Sandu, Ani: Lupoai la români. In: *Decât o Revistă*, 2010, 3. szám, 56–60. <http://issuu.com/decatorevista/docs/dor3/58> (Letöltés: 2016-03-06)

Schramm, Gottfried: *Korai román történelem. Nyolc tézis a délkelet-európai latin kontinuitás helyének meghatározásához*. Debrecen, Csokonai Kiadó, 1997.

Tánczos Vilmos: Kettős hatalmi szerkezet a Székelyföldön. In: *Magyar Kisebbség*, 1998, 2. szám, 339–364.

Țurlea, Petre: *Monumente ale unor criminali maghiari în România*. București, Editura România Pur și Simplu, 2004

Țurlea, Petre: *Români și unguri 1940–2011*. Ploiești, Editura Karta-Graphic, 2011.

Udvardy Frigyes: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1990–2009*. <http://udvardy.adatbank.transindex.ro/>

Varga-Kuna Bálint: *Celebration & Conflict: The Reception of the Hungarian Millennial Memorials in Theben and Kronstadt*. VDM Verlag, 2008.

Veres Valér: *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005.

Veress Emőd: Az 1991-es alkotmány reformja. In: *Magyar Kisebbség*, 2002, 2. szám <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=19&cikk=m020206.html> (Letöltés: 2016-03-25)

Veress Emőd: Alkotmánymódosítás után. In: *Magyar Kisebbség*, 2003, 4. szám, 267–294.

Veress Emőd: Nyelvhasználati jogok a román közigazgatásban. In: *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny*, 2006, 2. szám, 35–41.

Vörös Gabriella: A szakrális, a nemzeti közösség és az egzotikum élménye. A magyarországiak részvételének motivációiról a csíksomlyói pünkösdi búcsúban. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók*. Tabula Könyvek 7. Budapest–Pécs, Néprajzi Múzeum–PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2005. 69–84.

Zahorán Csaba: Az egyház visszatér. A Román Ortodox Egyház a székelyföldi magyar és román nemzetépítés diskurzusában 1989 után. In: *Múltunk*, 2012, 4. szám, 20–65.

Napilapok, hírportálok

Adevărul
Átlátszó Erdély
BBC News, Romania
Condeiu! ardelean
Curierul Național
Cuvântul Liber
Erdélyi Riport
Evenimentul Zilei
Erdélyi Napló
Financiarul.ro
Háromszék
Hvg.hu
Gândul.info
Je to tak
Jurnalul Național
Krónika
Magyar Nemzet Online (Mno.hu)
Maszol.ro
Mediafax.ro
Mesagerul de Covasna
Napoca News
Neue Zürcher Zeitung
Népszabadság (Nol.hu)
Observatorul de Covasna
Răsunetul
Sfera Politicii
Spiegel Online
Székelyhon.ro
Transindex.ro

*Melléklet*⁹⁴

Székely zászlók Kézdivásárhely főterén, 2013 nyarán.

Székely zászlók a budapesti parlamenten (2014).

A Székely Nemzeti Tanács által 2004-ben elfogadott regionális jelkép fokozatosan egyre több székelyföldi település polgármesteri hivatalán jelent meg, ami ellen eleinte csak néhány helyi román szervezet emelt szót, ám később a kormányt képviselő román prefektusok is felleptek. Miután a prefektusok bírósági úton is követelték a zászlók eltávolítását, tiltakozásképpen számos központi helyen és magánházon jelent meg a lobogó, de a magyar kormány és több magyarországi önkormányzat is kifejezte szolidaritását a székely jelkép ügyében.

⁹⁴ A fényképek a szerző felvételei.

Nagyvárad felszabadításának ötvenedik évfordulóját felidéző emléktábla a nagyváradai városháza falán.

A város 1940–1944 között került vissza – a tábla szövege szerint „átmeneti fasiszta-horthysta megszállás” alá – Magyarországhoz, Észak-Erdéllyel együtt, lakossága egészen az 1970-es évekig magyar többségű volt.

A székelyföldi Vargyason egy kereszt és egy emléktábla idézi fel az egykor itt állt ortodox templomot.

A két világháború közötti időszakban a Székelyföld romániai integrációjának egyik legfőbb tényezője a Román Ortodox Egyház volt, amely az „elszékelyesített románok visszarománosítására” törekedve számos ortodox templomot emelt a régióban, gyakran a helyi – nem ortodox – lakosság terhére. A második bécsi döntést követően a templomok közül többet leromboltak vagy megrongáltak.

Kétnyelvű felirat Gyergyószentmiklós vasútállomásán.

A 20 százaléknál nagyobb arányban kisebbségek által is lakott települések hivatalos feladatainak „kétnyelvűsítését” elrendelő 2001-es törvény hiányosságát kihasználva a Román Vasúttársaság sokáig elutasította, hogy kisebbségi nyelven is kiírják a települések nevét. Egy 2003-ban megkötött politikai egyezségnek köszönhetően azonban fokozatosan több száz vasútállomásra került ki a felirat a kisebbség nyelvén is.

A közép-erdélyi Radnóton a 2012-es városnapok alkalmából vonták fel először a hatalmas román trikolórt a capitoliumi farkas szobrának helyi másolata mögött.

A polgármester ünnepi beszédében kiemelte, hogy „a román állam e jelképe a latinitás emlékműve mellett fog állni, amely folyamatosságunkat jelképezi ezeken a vidéken...” A Maros megyei tanács elnöke pedig megemlítette, hogy nem feledkezett meg a kampány során adott ígéretekről, amelyek teljesítésére az elkövetkező időszakban kerül sor, majd gratulált Radnótnak, hogy itt, és nem Marosvásárhelyen sikerült felállítani a megye legnagyobb zászlóját.

Zászlók a csíkszeredai városházán 2009 nyarán: a román, a csíkszeredai, a székely és az európai uniós lobogó.

Ortodox kereszt (troiță) Szatmárnémeti központjában (2009).

A fakereszten román történelmi motívumok: Horea, Cloșca és Crișan parasztszerekek, valamint Avram Iancu, az 1848–49-ben a magyar kormányzat ellen küzdő erdélyi román felkelők egyik vezérének arcképei láthatók.

A dák-római szintézis és kontinuitás megjelenítése az érchegyeségi Brád főterén.

A sétány egyik végén a 2004-ben felállított, a románok latin eredetére emlékeztető capitoliumi farkas-szobor található, a másikon pedig a dákokat felidéző sárkánykígyó és Decebal-dombormű 2006-ból. A dákoromán kontinuitás – vitatott – elmélete alapján a román nemzet erdélyi gyökerei több mint kétezer évesek, így a románok jelenléte jóval régebb óta folyamatos a régióban, mint a többi nemzeté. A „ki volt itt előbb-verseny” magyar tanúja például a székelýföldi Nyárádremetén álló milleniumi emlékoszlop (1896-ban, a magyar honfoglalás ezredik évfordulója alkalmából emelték), amelyet 1996-ban újítottak fel, és ekkor helyezték ki rá a „1100 éve itt vagyunk” feliratot is (alsó kép).

A csíkszeredai Sportklub Románia egyik legsikeresebb jégkorongcsapata.

Meccseik – különösen ha „román” (például bukaresti) csapat ellen játszanak – szimbolikus jelentőséget is kapnak. A csapat „regionális identitását” a játékosok mezén látható Székelyföld-felirat és rovásírás is megjeleníti.

Az 1849-ben, az érchegységi román felkelők elleni harcban elesett magyar forradalmár, Vasvári Pál emlékműve a kalotaszegi Körösfőn.

Zarándokok a csiksomlyói pünkösdi búcsún (2006).

A „nemzetiesedés” a székelyföldi Csiksomlyóra érkezők programján is látszik: a pünkösdi körmenethez és a Somlyó-hegy nyergében megtartott miséhez hozzáadódott a „Székely Gyors” és a „Csiksomlyó Expressz” nevezetű különvonatok útja is az „ezeréves határon” lévő „gyimesbükki zarándokhelyre”.

Román nemzeti ünnep Gyulafehérváron, 2012. december elsején.

Kolozsvár polgármestere 1992–2004 között a szélsőséges nacionalista Gheorghe Funar volt, aki arra törekedett, hogy különféle román szimbólumokkal mintegy „felülírja” a városközpont többnyire magyar és német múltját. Ellentmondásosabb akciói közé tartozott a magyar főkonzulátus zászlajának levetetése 1997-ben, illetve a városi padok és szemeteszkukák kék-sárga-pirosra való festése.

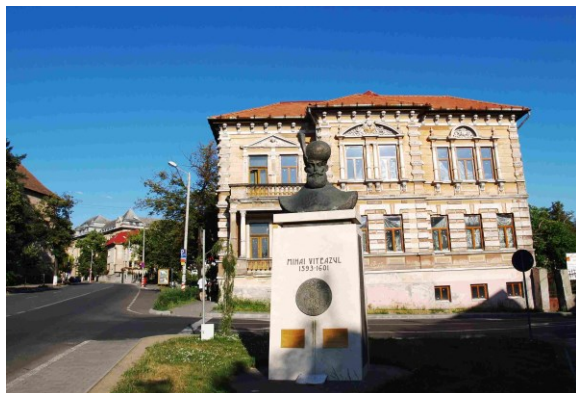
A Megbékélés Parkja az aradi Tűzoltó téren.

Az 1890-ben felavított, Trianon után pedig eltávolított Szabadság-szobor 2004-ben került vissza közterületre, a helyi és bukaresti nacionalisták heves ellenkezése ellenére. A román (vulgár-)nacionalista narratívában ugyanis az aradi vértanúkat „háborús bűnősként” tartják számon, akik felelősek az Erdélyben 1848–49 során „a magyarok által lemészárolt 40 000 román haláláért és több száz román falu elpusztításáért”. A szoborcsoport újbóli felállítását csak az a kompromisszum tette lehetővé, hogy vele együtt egy, a román 48-asokat felidéző diadalívet is átadtak (pontosabban a makettjét, ugyanis az alkotás befejezése elhúzódott).

Marosvásárhely központja Trianon óta a magyar–román szimbolikus rivalizálás színtere (2009).

A „Kárpátok Őre” a székelyföldi Csíksomortánban.

Az 1915-ben Kolozsvárt felavatott, fából készült szobor a román bevonulás után elpusztult, eredeti helyén az 1989-es fordulat után sem lehetett újra felállítani. Mását először a magyarországi Szilvásváradon avatták fel 2002-ben, a székelyföldi Csíksomortánban pedig 2013 nyarán.

A székely-magyar jelképek ellen fellépő Kovászna megyei prefektus hivatala előtt elhelyezett tábla Sepsiszentgyörgyön 2012 telén.

A prefektus később egy román nemzeti színű zászlót állíttatott a tábla elé, amelyet nemsokára ismeretlenek megrongáltak. A provokációnak nem lett további következménye, és mind a zászlót, mind a táblát eltávolították, később pedig a prefektus is más funkciót kapott – Bukarestben.

A 2000-ben megszentelt marosfői apáca kolostor bejárati kapuja (2015).

Huszárok felvonulása Székelyudvarhelyen, 2009. március 15-én, a magyar nemzeti ünnep alkalmából.

A Székelyudvarhelyi Hagyományőrző Székely Huszárezred lovasai mögött a 2008-ban, Orbán Viktor Fidesz-elnök részvételével visszaállított (az első világháború végi román bevonulás után eltávolított), turul-szobros millenniumi emlékoszlop látható.

Román nacionalisták menetelnek Csíkszeredában a román nemzeti ünnepen, 2011. december elsején.

A vasgárdisták eszmei örökségét nyíltan felvállaló, nacionalista Noua Dreaptă mozgalom tagjai gyakran tartanak látványos felvonulásokat Romániában és Moldovában. Az utóbbi néhány évben előszeretettel szervezik december elsejei megemlékezéseiket a magyar többségű székelyföldi városokba, hogy „együtt ünnepeljenek a magukra hagyott székelyföldi románokkal”. 2009-ben Sepsiszentgyörgyön, 2010-ben Marosvásárhelyen, 2011-ben Sepsiszentgyörgyön és Csíkszeredában, 2013-ban és 2014-ben pedig ismét Sepsiszentgyörgyön vonultak fel, gyakran magyar tiltakozások közepette, de komolyabb incidens nélkül.

